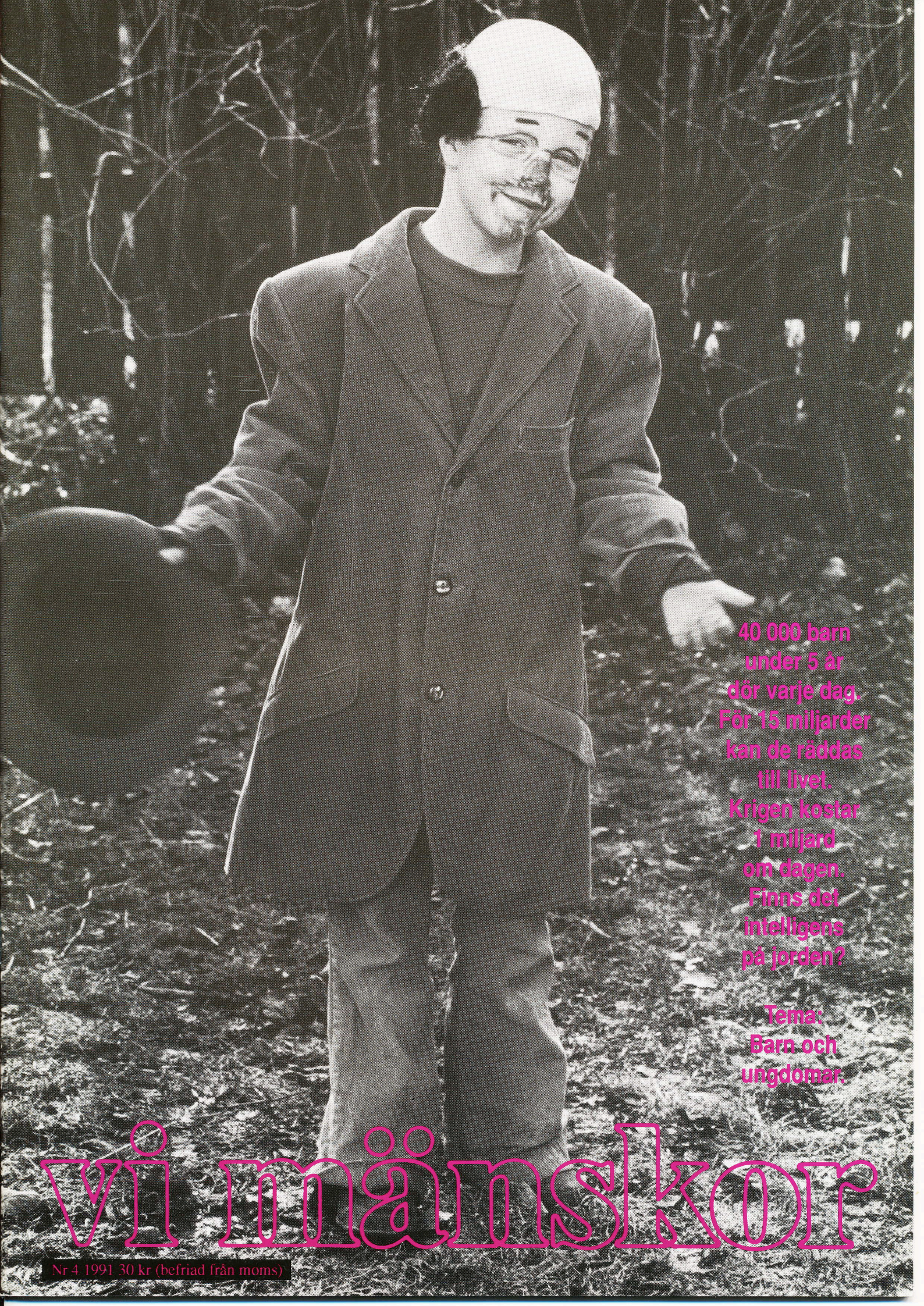

40 000 barn
under 5 år
dör varje dag.
För 15 miljarder
kan de räddas
till livet.
Krigen kostar
1 miljard
om dagen.
Finns det
intelligens
på jorden?

Temat:
Barn och
ungdomar.

vi människor

Nr 4 1991 30 kr (befriad från moms)

INNEHÅLL

2 Dikt
Kahlil Gibral

4 Ledare
Erni Friholt

5 Vi är inte dumma...
Rosanna Valeria D

6 Att våga berätta
Evalis Björk

8 Barnombudsman
Ina Zackari - Näär

9 Barnet - den sista slaven
Boel Hallberg

10 Att vara sex år...
Ingrid Pramling

11 Läroplanens skola...
Ingrid Sjöstrand

16 Lycka är en blåmålad cykel
Anna-Carin Jansson

18 Utan värde?
Marie-Louise Carlberg

20 Ekonomia Nevrosa
Ingrid Hylander

21 Dikt
Charlotte

22 Hon försvarar de försvarslösa
Anna-Carin Jansson

24 Kosmoskatten
Marie-Louise Carlberg

28 Att stärka självtilliten
Marie-Louise Carlberg

30 Kontaktfamilj ger extrapappa i tid
Lisbeth Ekelöf

32 Det tysta våldet
Boel Hallberg

34 Barnhälsan i Sverige

35 Efter Gulfkriget
Elin Clason

36 Mässfest
Boel Hallberg

38 Dikter
Ina Callenberg

40 Scener i Moskva
Erni Friholt

*En kvinna som har ett barn
vid sitt bröst sade:
"Tala till oss om barnen".*

Och han sade:

*Era barn är inte era barn.
De är söner och döttrar
av livets längtan
efter sig själv.*

*De kommer genom er men
inte från er.*

*Och fastän de lever hos er,
tillhör de er ändå inte.*

*Ni kan giva dem er kärlek,
men inte era tankar,
ty de har sina egna tankar.*

*Ni kan hysa deras kroppar
men inte deras själar.*

*Ty deras själar dväljs i morgondagens hus,
som ni inte kan besöka ens i era drömmar.*

*Ni må sträva att efterlikna dem,
men sök inte att göra dem lika er.*

*Ty livet vänder inte tillbaka
och dröjer inte hos den dag som flytt.*

*Ni är de bågar, från vilka era barn
skickas ut som levande pilar.*

*Bågskytten ser målet på det
oändligas stig och Han böjer
dig med sin makt för att Hans pilar
ska gå snabbt och långt.*

*Låt dig i glädje böjas i bågskyttens hand.
Ty liksom Han älskar pilen,
som flyger,
älskar Han också bågen,
som är stadig.*

Kahlil Gibran

Bild: Monica Englund

vi människor ges ut av
Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Redaktionsadress:

Stigbergsliden 5
414 63 Göteborg
Tel: 031-42 28 94

Ansvarig utgivare: Aase Bang

Redaktion:

Marie-Louise Carlberg
Praktikant, Boel Hallberg

Redaktionskommitté:

Barbro Andersson, Aase Bang,
Marie-Louise Carlberg, Erni Friholt,
Zaida Hagman, Anna-Carin Jansson
Agneta Wirén, plus
speciellt inbjudna kvinnor.

Redaktionen ansvarar endast för
beställt material och står fri från
artikelförfattarnas åsikter.

Prenumeration: 120 kronor/år
Stödprenumeration: 200 kronor
Gåvoprenumeration: 100 kronor

Postgiro: 90 24 – 1

vi människor utkommer med
fyra nummer per år.

Tryck: Christensons Grafiska
Box 253
443 25 Lerum

Nästa nummer kommer lagom till
8 mars, Internationella Kvinnodagen.
Temat är skapande kvinnor.
Skriv gärna och ge oss tips.
Skapande, menar vi, är ett mycket
vitt begrepp, inte bara konstnärlig
verksamhet.

Redaktionen passar här på tillfället
att tacka för de gåvo- och stödprenu-
merationer vi fått.
Som tack skickar vi ett gratisnummer
att ge bort. Ring redaktionen.

Ledare

av Erni Friholt

Jag minns honom så väl, den lille killen
från Bangladesh som tidigt varje morgon
drog förbi vårt fönster. Han visade eller
sjöng medan han drev familjens två getter
framför sig ut på bete. Hela dagen skulle
han vakta dem.

Han hade inte tid att gå i skola, hans
föräldrar behövde honom och hans
arbetskraft.

Trots det minns jag honom faktiskt aldrig
som beklagansvärd, utan som en stolt
krabat, med huvudet högt av självtillit
och vetskap om att vara behövd.

Vad är en skola?, frågar förskolläraren
och fil.dr. Ingrid Pramling i sin intressan-
ta artikel i detta temanummer om barn i
VI MÄNSKOR.

Ja, vad är en skola? Är det alltid bara
en institution eller kan livet självt få gälla
som skola ibland?

Ingrid Pramling gör en lite haltande
jämförelse mellan sjuka människor i behov
av sjukhus och barn i behov av skola.
Principen måste vara att bygga sjukhus/
skola först, utbilda läkare/lärare först in-
nan man samlar ihop de sjuka, respektive
skolbarnen, menar hon.

Jag har en annan erfarenhet från Indien
där en besjälad människa samlade ihop
barnen under det stora Banyanträdet och
började en samtalande undervisning, i brist
på både skolhus, papper, pennor med mera.

Eleverna byggde så småningom till-
sammans med sin lärare en "riktig" skola.
De älskar sin skola över allt annat och
bygger ständigt vidare på den.

På sätt och vis bedrev denna indiske
lärare en omvärldsorienterad pedagogik,
just en sådan som Ingrid Pramling beskri-
ver och efterlyser här.

Mitt tioåriga barnbarn vet inget om
EG, däremot är hon ganska hemmastadd i
de gamla nordiska gudarnas och gudin-
nornas värld, i Frejas, Tors och Odens.
Hon går i en Waldorfskola, vars pedago-
gik ger mycket utrymme för fantasin, den
leker in kunskap. Hjärnforskaren Matti
Bergström varnar i en föreläsning för det
hårda kunskapsstrycket i våra skolor. Det
kan leda till ett kunskapsförakt senare i
livet, menar han.

Hur går det ihop?

Sverige har den största välfärden, de
friskaste barnen, den lägsta spädbarns-
dödligheten. Men — fem barn misshand-
lades till döds förra året, 4000 fall av över-
grepp mot barn anmäls till polisen varje år
(hur många anmäls inte?).

BRIS, barnens rätt i samhället, berättar
om barnen, de många, som far illa och
söker hjälp hos dem. I vårt samhälle, det
bästa av alla?

Författaren Ingrid Sjöstrand nämner i
sin artikel en omfattande enkät som för-
sökte få svar på frågan hur barn mår i olika
länder. Sverige låg där i botten när det
kom till frågan om barnen trodde att nå-
gon tyckte om dem...

En vanmakt brer ut sig, de vuxnas
vanmakt, som går ut över barnen. Och de
barn som inte kan bära detta kallar vi
värstingar...

Är det kanske så att vi har förlitat oss
för mycket och för länge på det tekniska
byggandet av välfärden och glömt kärle-
ken på vägen? I vår hektiska, stressade
tillvaro har vi knappt tid att tycka om oss
själva. Det är dock en förutsättning för att
också kunna älska andra.

Kärlek kan man inte begära, men man
kan begära en planering för ett klimat där
kärlek kan växa...Säger Ingrid Sjöstrand.
Och jag vill fylla på med Svenska Kvin-
nors Vänsterförbunds snart 20 år gamla
krav, som också Marie-Louise Carlberg
skriver om: 6 timmars arbetsdag för både
kvinnor och män. Så finge vi mera tid att
älska varandra och alla våra ungar.

6 timmars arbetsdag är också en fråga
om solidaritet med de arbetslösa. Låt oss
dela på jobben! Arbetslös tid går förvisso
inte åt till att älska sig själv eller andra,
snarare växer vanmakten och övergrepp-
pen, födda i förtvivlan.

Införandet av 6 timmars arbetsdag för
alla vore ett viktigt steg och en viljemar-
kering av stora mått. Kan socialdemokra-
terna i opposition tänka sig att arbeta för
en reform som deras eget kvinnoförbund,
liksom SKV, krävt i många år? Och rege-
ringen???

Kära läsare! Ta till dig detta nummer
av VI MÄNSKOR, där så många goda
tankar förs fram, där informationen är
menad att göra oss rosenrasande och akti-
va, där framtidsvisionerna är avsedda att
ge oss hopp och där, som alltid, Svenska
Kvinnors Vänsterförbund är närvarande
med sin solidaritet och sina idéer om hur
vi kan förvandla samhället med barnen i
centrum. Det vinner vi alla på. Hur är det
Ingrid säger?

"Människan blir mer ömsint om hon
har små människor omkring sig".

Vi är inte dumma, vi förstår också!

av Rossana Valeria D

Som nioåring åkte jag iväg på mitt första pionjirläger, utanför Västervik. Temat skulle vara Nicaragua.

Vi pratade om barnen som måste arbeta redan när dom är sex år, från solens uppgång till dess nedgång, och om barn som måste kriga så fort dom kan bära ett vapen. Att inte alla barn i världen kunde växa upp i trygghet och uppleva sin barndom på riktigt gjorde mig arg.

Detta blev bara inledningen till mitt fortsatta arbete för barnens rättigheter.

Jag fortsatte mitt engagemang inom Sveriges Socialistiska Pionjärer (SSP), en barnorganisation som står just för BARNENS RÄTTIGHETER. Jag åkte på läger och riksträffar där man träffade andra som tyckte likadant, som brydde sig. Detta påverkade mig bara positivt att gå vidare.

Man fick lära sig om situationen i Chile, Nicaragua, Sydafrika och så vidare. Allvarliga saker som många vuxna kunde kommentera:

— Du är för liten, du förstår inte sån't.

Men genom teater, lek, böcker, kontakt med barnen "därborta" och vår vilja och nyfikenhet "förstod" även vi.

Nyfikenheten slutade inte, den snarare växte inom mig.

Och så hände DET, jag blev erbjuden att resa till Angola om jag ville — klart jag ville!

Resorna fortsatte till Chile, Sovjet, Mongoliet.

Dom har hållit mig vaken, att aldrig slumra till från verkligheten. Jag har fått uppleva olika människors liv, lära mig att leva på deras villkor. Alla är så olika, så unika på sitt sätt.

Så här har det rullat på. Idag är jag 17 år och går andra året på gymnasiet, samhällsvetenskaplig linje.

Den kunskap jag fått har kunnat användas som "väckarklocka" när jag nu sitter i nätverket för barnkonventionen.

Barnkonventionen...? Det är den vanligaste reaktionen hos folk som får höra detta för första gången. För det mesta är det barn och ungdomar som frågar sig, vilket jag tycker är lite skrämmande i och med att barnkonventionen är för dom — om dom.

FNs konvention om barnets rättigheter trädde i kraft som internationell lag den 2 september 1990. Samma år hade 20 länder anslutit sig till konventionen, däribland Sverige

Därmed är konventionen en lag som måste följas av de länder som anslutit sig till den.

Viktigt att tillägga är att barnkonventionen inte är en "barn-expert-samling", där de vuxna kör över barn, utan att dessa personer jobbar *med* barn och *för* barn, och att deras kunskap bygger på erfarenheter, som i mitt fall, och inte på det som till exempel står i skolans barnkunskapsbok, hur ett barn är — eller ska vara.

Vad står i lagen?

Det "tunga" i konventionstexten är barnets bästa. Alla barn och ungdomar upp till 18 år har "fullt människovärde" — barndomen har ett värde i sig, den är inte bara en förberedelse för vuxenlivet.

Konventionstexten innehåller tre avsnitt:

- om principerna som ligger till grund för texten
- sakartiklarna
- om hur normerna ska bli i verkligheten

Sakartiklarna kan sedan grupperas i tre kategorier:

- barns rätt till föda, hälsovård och skolgång
- barns rätt att skyddas mot utnyttjande och diskriminering

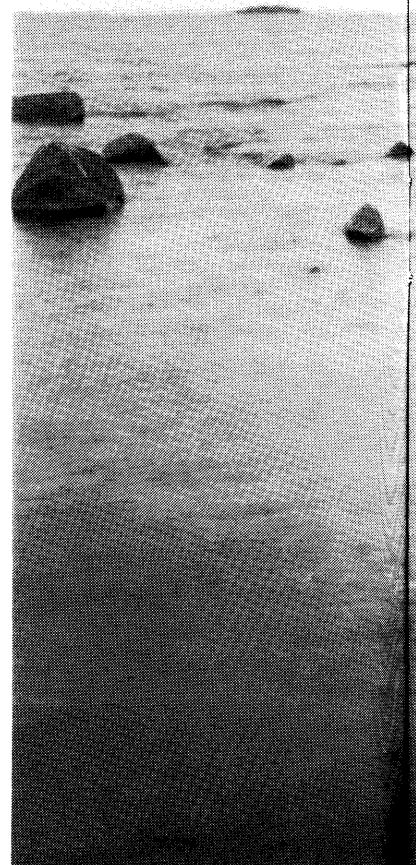
— barns rätt att uttrycka sin åsikt och få den respekterad.

Till sist vill jag uppmana alla att göra motstånd, vara uppkäftig, säga ifrån. Och det är viktigt att inte foga sig efter sådant man tycker är dumt. *

Att våga berätta

av Evalis Björk

Man är liten, man är rädd. Man är utsatt och ensam. Det är från "familjens trygga famn" hotet kommer. Att berätta känns som att förråda. Och om man skulle våga; Vem kan man vända sig till? Okunskapen om den hjälp och det stöd som finns att få för barn som far illa är stor. Om barn kände till vart de kan vända sig, så skulle fler våga berätta.

De erfarenheterna ligger bakom ett nytt projekt som BRIS, barnens rätt i samhället, arbetar med sedan i höstas.

Sveriges lagstiftning håller, vad gäller barnfrågor, hög klass vid internationella jämförelser och stämmer i stort överens med FN-konventionen om barns rättigheter. Enligt 1991 års folkhälsorapport framstår majoriteten av svenska barn som harmoniska, trygga, öppna och glada.

Men likväl går det inte att blunda för att fem barn miss-handlades till döds i Sverige förra året. Cirka 4 000 polisan-mälningar av misshandel och sexuella övergrepp mot barn görs varje år. Ingen vet hur stort mörkertalet för dessa brott är.

BRIS bildades 1971 och förbundet har genom sitt mångåriga arbete fått insikt om de bristande kunskaper som finns när det gäller barns rätt till hjälp i svåra situationer och var hjälpen finns att få.

3 000 barn om året ringer till BRIS via barnens hjälptelefon, och direktkontakten med barn förmedlar tydligt många barns villkor och hårda verklighet. Just det faktum att BRIS är utomstående och inte har någon relation till barnet är viktigt för dem som ringer. De känner sig fria att berätta om sina problem och kan vara anonyma om de vill.

Men orsaken till att barn ringer till hjälptelefonen är ofta också att de helt enkelt inte vet vem de ska gå till eller att de inte vågar lita på vuxna i omgivningen.

Många av samtalen till BRIS vuxenrådgivning kommer från yrkesgrupper som har daglig kontakt med barn, till exempel fritidspedagoger, skolsköterskor eller lärare. Vid uppkomna situationer, där man fått vetskap om att barn far illa, är osäkerheten kring hanteringen stor.

Det är bakgrunden till att BRIS nu arbetar med projekt Våga berätta. Om samhället vill förhindra övergrepp mot barn, räcker det inte med att informera barn om att de har rättigheter. De måste också få veta var hjälpen finns och hur den kan se ut.

Skyldighet att upplysa

Enligt socialtjänstlagen är det myndigheternas skyldighet att upplysa om den hjälp som finns att få. Men vad det gäller information till barn som behöver hjälp, har kommunerna inte lyckats särskilt bra.

Projektet Våga berätta vänder sig främst till barn i grundskolan. De flesta barn som kontaktar BRIS är från tio år och uppåt och först då börjar barn i allmänhet kunna formulera sina problem och självständigt söka hjälp.

Några av de frågor som BRIS genom projektet vill belysa är; Hur kan myndigheterna bli tillgängliga för barn som far illa? Vem tar ansvaret för att barnet får information om vart det kan vända sig? Vad betyder begrepp som anmälningsskyldighet, sekretess och anonymitet för barnet?

Genom att gå ut till samtliga kommuner med ett informationsmaterial som vänder sig direkt till barn, och upplyser om barns rättigheter, och vart de kan vända sig när dessa kränks, hoppas BRIS kunna bidra till att höja medvetenheten bland grundskoleeleverna. Men den insatsen kan bara bli en början. Det är hos myndigheter och bland de som jobbar med barn arbetet måste fortsätta.

Barnomsorgs- och skolpersonal som möter barnen i sin

vardag är ofta de som får ta emot de första signalerna när något inte står rätt till. Hur avdramatiserad och lättillgänglig socialtjänsten än blir, kan man knappast förvänta sig att barn knackar på hos socialkontoret för att berätta att det utsätts för övergrepp i sitt hem. Det är hos de vuxna i barnets närhet ett förtroende, att våga ta det första stora steget för en förändring, kan växa fram.

Skolans elevvårdspersonal har en stor och viktig uppgift att fylla när det gäller att fånga upp barn som utsätts för övergrepp. Detta visar sig bland annat på samtalsfrekvensen till BRIS under sommarmånaderna. Barn som far illa är särskilt utsatta på sommaren när de inte har tillgång till skolan och dess personal.

Inte desto mindre visar sig just elevvård vara något av det som först prioriteras bort när nedrustningen drabbar skolor. Men hur ska lagparagraferna om barns rätt till hjälp kunna bli verkliga och problemen synliga om det lilla halmstrå, som elevvården ofta är, rycks undan?

Satsningarna på elevvård skiljer sig också mycket mellan kommunerna, från knappt 500 kronor per elev och år och upp till 2 600 kronor, enligt statistik ur Jämförelsetal för skolväsendet.

Skolsköterskan blir ofta första kontakten som barn vänder sig till för att berätta om sina problem. Kanske kommer man för att klaga på ont i magen. Så småningom kan det komma fram att bekymren är långt större än så och att barnet lever under mycket svåra hemförhållanden.

Men med en ökad belastning på skolsköterskorna, som idag ofta känner sig otillräckliga, blir utsikterna för att barnet verkligen ska få hjälp att gå vidare, oroväckande små.

Lärare, som misstänker eller får berättat för sig om barns svåra missförhållanden, känner sig många gånger villrådiga över vad de kan göra. Denna vanmakt leder lätt till att vuxna i barnets omgivning helt enkelt inte orkar eller våga lyssna på barnet och ta till sig allvarliga signaler.

Vuxna måste våga lyssna

Ökad kunskap och bättre samarbete mellan olika yrkesgrupper som jobbar med barn, är en av åtgärderna som det är lätt att peka på. Tydliga handläggnings-principer och arbetsrutiner för alla yrkesgrupper som möter barn krävs också, anser BRIS. Och inte minst är det viktigt att de vuxna som vågar lyssna och ta till sig barnets problem, får stöd och hjälp att hantera situationen. En barnkompetens inom socialtjänsten i varje kommun skulle kunna fungera som handledare i komplicerade ärenden.

Genom att titta närmare på den faktiska situationen i olika kommuner i Sverige vill BRIS, genom sitt projekt, få fram fler klara fakta om problematiken. Hur står det egentligen till med rättstryggheten för barn? Får de den hjälp de har lagstadgad rätt till? Var brister det och vad kan vi göra åt det?

I dagens skola hör som sagt elevvården till det många kommuner drar ner på. Skolkuratorer och skolpsykologer blir allt mer sällsynta eller i det närmaste osynliga. Det är inte bara BRIS som ser på den utvecklingen med oro.

Barbro Goldinger skriver i tidskriften Psykiskt hälsa nr 2, 1991, att skolpsykologernas och skolkuratorernas viktigaste uppgift är att handleda lärarna. Det är lärarna som är de presumtiva psykologerna, skriver hon. Men skall krisbarn kunna få hjälp måste klasslärare och speciallärare känna att de har ett nära och kontinuerligt samarbete med skolpsykolog och skolkurator.

Dumheten styr

”När samhället spar pengar genom att dra in psykolog och kuratorstjänster offrar man på dumhetens altare. Inte heller går det att lösa skolans behov av den beteendevetenskapliga kunskapen genom att samla kuratorer och psykologer i pooler och kalla på dem som experter när behov föreligger. Detta behov brukar infinna sig först när skolpersonalen tömt sista droppen av sin förmåga och problematiken låst sig”.

Socialdepartementet har nyligen låtit granska socialtjänsten, bland annat har man tittat på barnmisshandelsärenden. Granskningen visar att barnperspektivet är ottydligt eller saknas helt i utredningar.

Ibland går det inte ens att utläsa huruvida socialsekreteraren träffat barnet eller ej. Ingripandena kommer för sent och handläggningen är för långsam och bristfällig. Inom socialstyrelsen har ett arbete för att utveckla arbetsmetoderna och höja kunskapsnivån därför satts igång.

Det är inte heller enbart ökade ekonomiska och personella resurser som behövs för att förbättra möjligheten till hjälp för barn som far illa, anser BRIS. Många gånger måste också ett förändrat synsätt till. Det måste finnas en beredskap att ta emot det enskilda barnet som behöver hjälp och en vilja att verkligen se barnet som sin uppdragsgivare. ✕

Bild: Monica Englund

Nu kan barnen få sin egen ombudsman

Ina Zackari-Näär

— Är det någon grupp i samhället som behöver en ombudsman så är det barnen. Många samhällsbeslut berör barn som grupp men de har sällan möjlighet att påverka sin situation, de har ju ingen rösträtt.

Det sa riksdagsledamoten Ewa Hedkvist Petersen när hon i början av september lade fram sitt förslag om inrättandet av Sveriges första barnombudsman.

— Ombudsmannen skall aktivt söka upp barn och ungdom i deras verklighet, säger utredaren Ewa Hedkvist Petersen, och sedan föra deras talan i kontakter med journalister, på seminarier etc. Han eller hon har också till uppgift att se till att beslutsfattare får kunskap om barns tillvaro.

Ombudsmännen skall inte engagera sig i enskilda fall, men kan ändå följa enskilda fall och han eller hon har också anmälningsskyldighet enligt socialtjänstlagen. Barn och föräldrar skall kunna vända sig i förtroende till barnombudsmannen, därför föreslår utredningen att särskilda regler om sekretess skall gälla hos ombudsmannen.

Förankra barnkonventionen

Ewa Hedkvist Petersen betonar att inrättandet av en barnombudsman inte innebär en minskning av andra myndigheters ansvar, till exempel JO, socialtjänsten eller socialstyrelsen, eller minskade arbetsuppgifter för frivilligorganisationerna.

Huruvida det blir barnombudsmannens uppgift att bevaka så att FNs barnkonvention efterlevs kan inte Ewa Hedkvist Petersen svara på, men inrättandet av en

barnombudsman är i alla fall ett betydelsefullt sätt att förankra barnkonventionen, säger hon. Ombudsmannen ska ha en fristående ställning i förhållande till regering och andra myndigheter och enligt förslaget skulle verksamheten finansieras genom medel från Allmänna barnhuset.

Utredningen går nu ut på remiss, och kvarstår det stöd för en barnombudsman som funnits bland riksdagspartierna, så kan Sveriges barn ha sin första ombudsman i början av 1993. *

I bland annat Norge finns det en barnombudsman sedan tio år tillbaka. Trond Viggo Torgersen heter han. Tillsammans med tio anställda arbetar han för att norska barn ska ha det så bra som möjligt under sin uppväxt.

Barnombudsmannen har inte makt att själv bestämma förändringar, men kan ge kunskap och förslag till myndigheterna i olika spörsmål.

Barnet – den sista slaven

Det vuxna samhället sviker barnens behov och förtrycker deras naturliga kreativitet. De "värstingar" vi ser idag är resultatet av en skola som aldrig varit intresserad av att möta barn på barnens villkor.

av Boel Hallberg

Det säger professor Matti Bergström, hjärnforskare vid Helsingfors universitet som gjort sig känd som en barnens förespråkare i samhället. Med fyrtio års forskning bakom sig hävdar han att vi vuxna inte vill se barnens behov.

Vi ger dem en fostran som är ägnad att tillfredställa det vuxna samhället, istället för att möta barnen och låta dem utvecklas i sin egen takt och på sina egna villkor.

Skolan, menar han, är ett exempel på detta. Och att fler än han är inne på samma tankegångar kunde märkas vid ett seminarium hållet i Göteborgs Folkets Hus i september, där människor

Hjärnan är skapad för kreativitet, en "darwinistisk" kamp som ger upphov till nya impulser och idéer. Och hjärnans funktioner fortsätter att utvecklas under hela puberteten.

Därför är det fel att försöka skynda på barn i deras utveckling, menar Matti Bergström. Då förhåller vi oss till barn och deras kreativitet som om de skulle vara halvfärdiga vuxna med samma behov som vi. Vi har objektiviserat dem och gjort dem till statiska föremål, i stället för att stödja dem till jagstarka individer.

Barnet ser världen annorlunda än vi vuxna gör. För barnet kan

en penna även bli ett flygplan, det leker och sätter inte på samma sätt som vuxna självklara regler mellan fantasi och verklighet. Barnet möter sin omvärld efter sitt behov att utforska, pröva sig fram, och upptäcka i sin egen takt. Därför måste vi möta barnen på deras egna villkor, om vi vuxna själva vill bli bemötta med hänsyn och tolerans i framtiden.

Gör vi inte det, då bäddar vi för ett samhälle i blivande kaos, menar Matti Bergström.

Kunskapstrycket i skolan är för hårt. Likriktningen och det rationella tänkandet ges för stort utrymme. Eleverna

Bild: Anette Åberg

verksamma inom barn och- ungdomssektorn — de flesta kvinnor — samlats för att ta del av ett föredrag om barn och deras utveckling.

Kreativitet är, enligt Matti Bergströms synsätt, en förmåga att skapa något nytt och oförutsägbart. Det är en spontan, intuitiv process som kommer till stånd i kampen mellan hjärnans två motsatta poler, hjärnstammen och hjärnbarken. Hjärnstammen - "reptilhjärnan" - står för kaos, och ger impulser till kroppens muskler. Där sitter även medvetandet. Redan ett två månaders foster har en utvecklad hjärnstam, och ett medvetande har formats. Men det kan inte uppfatta någonting eftersom de övriga sinnesfunktionerna ännu inte är klara.

Hjärnbarken, "kunskapscentret", styr det logiska tänkandet och det är denna funktion som skolan, enligt professor Bergström, överbelastar eleverna med. Det måste få råda en jämvikt mellan kaos och ordning, mellan hjärnstammen och hjärnbarken. Bara då kan ett starkt "jag" formas hos barnen.

antingen passiviseras eller flyr till aktiviteter som inte har med skolan att göra. Drogerna brer ut sig.

Efter många år i ett undervisningssystem där den intellektuella drillningen varit för hård, kan ett kunskapsförakt uppstå, och ungdomarna reagerar med att inte orka dra egna slutsatser. Faran för hjärntvätt ökar då det egna tänkandet blockeras, och då de hellre låter känslorna ta över, säger Matti Bergström.

Det sägs att det är dyrt att hålla en skola där kreativiteten ges sitt naturliga utrymme. Pengar saknas till barnkultur. Det om något säger väl hur lite vi värdesätter våra barn. ✕

Matti Bergström har på *Seminarium Förlag* gett ut två böcker om barn och utveckling. De heter "**Barnet, den sista slaven**", och "**Hjärnans resurser — en bok om idéernas uppkomst**".

Att vara sex år i Sverige på 1990-talet

av Ingrid Pramling

Ingrid Pramling är förskollärare och fil.dr. vid institutet för metodik i lärarutbildning vid Göteborgs universitet. Hon har i många år arbetat med forskning som rör förskolebarnens förståelse för sin omvärld.

Bild: Eva Andersson

Aldrig tidigare har förskolebarn och deras situation diskuterats i tidningar och TV så mycket som nu, och anledningen är kort och gott att regeringen beslutat att 6-åringar skall beredas plats i skolan. Detta skall ske succesivt och hela reformen skall vara genomförd 1997.

Reaktionen har inte låtit vänta på sig. I vissa kommuner har man redan erbjudit 6-åringar plats i höst. Föräldrar, barn, förskollärare och lågstadielärare har under en period intervjuats nästan dagligen i massmedia. I debatten kan man se att det har växt fram en enad front bestående av förskollärare och lågstadielärare mot ett politiskt beslut.

Vill man tolka denna enighet positivt kan man se det som om de alla tänker på 6-åringarna, och sätter dem i centrum. Men det kan ju också handla om att ge uttryck för den oro som alla omorganisationer och därmed personliga förändringar medför.

En faktor som påverkar debatten är naturligtvis att man vet väldigt lite om hur förändringarna skall genomföras, eftersom detta i stor utsträckning överlämnats till kommunerna. Detta föder mycket spekulationer och man lyfter då ofta fram alla hinder. Det är svårt att vara konstruktiv när något är diffust!

Vad man dock vet är att 6-åringarnas överföring till skolans värld bara är en liten del i en större förändring av hela skolsystemet, där mål och riktlinjer skall skrivas med en gemensam enhetlig inriktning för både förskolan och skolan. Det var i alla fall den tidigare regeringens beslut, men om det kommer att fullföljas också av den nya regeringen får framtiden utvisa.

När är det lämpligt att barn börjar skolan?

Barn kan naturligtvis börja skolan vid vilken ålder som helst. I Norden, på 1800-talets mitt, när folkskolan inrättades, bestämde man att 7-års åldern var lämplig. Kanske fanns det då skäl av samma slag som man beskrivit från USA, nämligen att barn skulle kunna gå ensam minst 5 km till och från skolan, eller att ögonmusklerna skulle nått en viss mognad för att det skulle vara lämpligt att lära sig läsa.

När är det bra för barn att börja skolan, är en fråga som inte går att besvara i absoluta termer. Däremot kanske man kan försöka svara på det i relation till vad vi idag vet om barns inlärning och utveckling i dessa åldrar, samt i relation till den pedagogiska verksamheten i skolan.

Utblickar i världen

I en undersökning om skolstart i olika länder, visade det sig att i 131 undersökta länder började barnen vid 7-års ålder i 31 länder, medan de började skolan vid 6-års ålder i 70 länder. Där fanns också 18 länder, där barn börjar skolan vid 5-års ålder. Men man kan se en trend över hela världen att barn börjar skolan allt tidigare. I England, USA och Holland går till exempel många barn i infant-school och kindergarten redan från 4-års ålder, det vill säga i förskoleverksamheter som är direkt kopplade till skolsystemet, dels genom att de oftast är lokaliserade i skolan, dels är avgiftsfria som skolan, samt har lärarstrukturerade program.

Internationella utvärderingar visar dock att svenska barn vid en viss åldersnivå klarar tester i modersmål och matematik lika bra som engelska barn, trots att dessa har

börjat skolan flera år tidigare. Det tycks alltså inte spela någon roll *när* man börjar skolan, för hur man senare klarar skolans ämnen. Däremot har det under senare år kommit studier som antyder att det inte är oväsentligt *vad* barn varit med om i förskolan, för hur de sedan klarar skolan.

I England har man följt 13 000 barn och testat deras tankemässiga, språkliga och matematiska förmåga vid 5- och 10-års ålder. Materialet har bearbetats statistiskt, och social bakgrund har beaktats. Resultaten visar att barn som varit i någon form av barncenterad verksamhet (nursery-schools, play-groups), klarar testerna med bättre resultat, än barn som gått i "nursery-classes", vilka har den mest traditionellt skolinriktade verksamheten.

Klarar sig sämre

Amerikanska forskare har jämfört ungdomar som tidigare gått i förskola med tre olika förskoleprogram. Det visade sig då att den grupp som klarar sig sämre är den grupp som gått i den mest traditionellt lärarstrukturerade och skollika förskoleverksamheten.

I en undersökning av en annan amerikansk forskare, jämfördes barns skolprestationer inom olika ämnen i Japan och USA. De japanska barnen hade i genomsnitt rätt på hälften av frågorna medan amerikanska barn svarade rätt i 25 procent.

Man jämförde då förskolan och de första skolen i de olika länderna, och konstaterade att förskolan i Japan lägger stor vikt vid att utveckla sociala färdigheter hos barn, samt att problemlösning av olika slag är ett viktigt innehåll. Det hävdades i undersökningen att barn kunde jobba med ett problem en hel dag. Problem som barn ofta visste var alltför svåra att lösa, men de visste också att deras *försök* var det som räknades.

Man arbetade mycket mer med både fysiska aktiviteter, musik och drama, än i den amerikanska verksamheten.

I amerikansk förskola ägnades halva förskoledagen åt att arbeta med siffror och bokstäver. Man repeterade mycket och materialet var anpassat så att barnen skulle klara alla problem och uppgifter. Inställningen var att barn inte skall behöva känna sig dumma, utan klara allt.

I Japan var kreativitet en gruppfunktion, medan det sågs som en individuell förmåga i USA. Även andra aspekter som föräldraställning, kursplan och barn--vuxen förhållande jämfördes.

Vad dessa undersökningar tyder på är att förskolans innehåll och arbetsätt har betydelse för hur barn sedan tar sig an och klarar skolarbetet.

För att komplicera bilden ytterligare något, så kan man väl våga påstå att barns olika erfarenheter från familjen kan göra att olika program i förskolan främjar eller hindrar barns inträde i skolans värld. En amerikansk undersökning visade att föräldrarnas attityder har stor betydelse för barns tillgodogörande av förskolans innehåll och deras utveckling i denna miljö.

Mammor som hade stora förväntningar på att deras barn skulle lära sig läsa, skriva och räkna i förskolan, fick mindre kreativa och mer ängsliga barn, dessutom barn som inte tyckte om förskolan om de gick i en akademiskt inriktad förskola. Föräldrar som har höga akademiska förväntningar, men som sänder sina barn till en mer social- eller lekinriktad förskola, fick barn som var mindre ängsliga och mer positiva till förskolan. Dessutom var de lika

långt komma i sin läs- och skrivutveckling som barn vilka gått i en mer lärarstrukturerad och akademiskt inriktad verksamhet vid övergången till skolan.

Sammanfattningsvis kan man säga att studier av den art som här kort redovisats, alla pekar i en viss riktning, nämligen mot att ju tidigare den vuxne tar över och undervisar barn, desto sämre är det för barns senare utveckling och inläring.

Nu vill jag inte sälla mig till den grupp som hävdar att barn bara skall leka och lära sig att vara tillsammans i grupp i förskolan. Däremot vill jag varmt förespråka att vi behöver ett nytt synsätt på barns inläring, både inom förskolan och i skolans värld. Det är dags att sluta polarisera mellan dem som förespråkar en strukturerad och lärarstyrd verksamhet, och dem som förespråkar en barncentrerad lekpedagogik. Vi behöver en pedagogik som möter varje barn där det befinner sig, men som också för barnet framåt i sin utveckling på ett medvetet sätt.

En omvärldsorienterad förskolepedagogik

Den nya inriktning på förskolans verksamhet som jag skulle vilja se utvecklas, är en tankemässigt orienterad förskolepedagogik som har ett annat mål än att lära barn färdigheter och kunskaper av det slag som sedan sker i skolan. Självklart måste barn lära sig färdigheterna att läsa, skriva och räkna på lågstadiet, för att senare på högre stadier i skolan kunna skaffa sig kunskap om olika saker.

För att kunna utveckla dessa färdigheter och kunskaper, måste barns medvetande ha formats så att olika aspekter av verkligheten har framträtt i deras värld som något meningsfullt.

Att arbeta förskolepedagogiskt med utgångspunkt på ett omvärldsorienterat synsätt, innebär att man utgår från hur barn upplever världen och gör den mer genomskinlig och begriplig. Antagandet som denna pedagogik vilar på, är att hur barn ser, erfär eller uppfattar något, är mer fundamentalt än kunskap och färdigheter.

Den omvärldsorienterade förskolepedagogiken utgår från att barns sätt att tänka är sammanhangs- och situationsberoende. Barns sociala och emotionella erfarenheter finns oskiljaktligt med i barns tankemässiga förmåga.

En grupp 5 och 6-åringar intervjuades nyligen på ett daghem, om vad de trodde att barn behövde för att växa och må bra.

De flesta barn gav uttryck för att man behövde:

1 *materiella ting* (bostad, säng, leksaker etc)

2 *naturen* (i form av mat eller luft, men någon pratade också om naturen i termer av att "man behöver lukta på blommorna för att må bra", det vill säga naturupplevelser), samt

3 *människor*. Men vad man skulle ha människor till varierade i deras tankar. Vissa barn talade om föräldrarna som skulle se till att man fick mat och kläder, andra såg det som att man behövde föräldrarna *för att kramas och få tröst*, och slutligen någon såg föräldrarna som *vägledare* i tillvaron.

Barnen berättade om giftiga bär och att föräldrarna kunde varna sina barn för att äta de bären. Vad som behövs för att man skall växa och må bra, är en fråga som berör barns förståelse för sig själva och andra som sociala och emotionella varelser.

Utgångspunkten för en omvärldsorienterad pedagogik som jag hoppas skall utvecklas i förskolan, har sin grund i en idé om att mänsklig utveckling inte kan avskiljas och tränas i förutbestämda program, men väl utvecklas genom ett *systematiskt arbetssätt*, men inte vare sig i form av skolans eller andra förutbestämda stegvisa program.

I den omvärldsorienterade pedagogiken ingår två komponenter, dels *vad* man utvecklar hos barn och dels *hur* det kan gå till.

Vad är det då man skall arbeta med i denna form av pedagogisk verksamhet när det gäller äldre förskolebarn? Förskolan borde enligt det alternativ som här skisserats, arbeta systematiskt med att *utveckla barns uppfattningar* av olika fenomen och företeelser i sin omvärld som *en* aspekt av sin verksamhet. Det kan röra sig om barns idéer om färdigheter som matematik, läsning och skrivning, att lära sig och så vidare.

Men innehållet kan också röra sig om barns *idéer om kunskap*, inom områden natur, kultur och social omvärldsorientering.

Hur barn erfär och uppfattar världen är fundamentalt för barns inläring och utveckling. Flera forskare menar att *hur* barn förstår eller uppfattar fenomen är grundläggande för att barnet sedan skall kunna tillägna sig kunskaper och färdigheter. Många barn utvecklar spontant dessa grundläggande sätt att tänka, dock inte alla.

Hur skall det då gå till att arbeta i denna form av pedagogisk verksamhet? För lärarens del kan man inte föreskriva hur hon skall handla eller vilka steg som skall tas, utan hon kan endast förse med kunskap om barns tänkande omkring olika fenomen och företeelser som man vill barn skall uppfatta, samt möjliga handlingsstrategier.

Fantasin viktigare

Det mest väsentliga när det gäller arbetssättet är att ta vara på förskolans hela skapande och lekande arbetssätt. Idéernas flöde är viktigare än den faktiska kunskapen. Att våga tänka och reflektera innebär att man måste känna att det man tänker är viktigt, oavsett hur det ser ut i förhållande till en faktisk kunskap.

Barns självuppfattning är här en viktig komponent. Just därför är förskolans mer lekcentrerade arbetssätt att föredra som en inkörsport till skolans värld, eftersom barn nästan aldrig kan misslyckas i leken, och just därför att barnet självt har kontrollen, vilken till stor del sedan upphör när läraren tar över och undervisar.

Var finns idag betingelser för en omvärldsorienterad pedagogik?

Den pedagogik jag i denna artikel pläderar för, finns idag varken på förskolan eller i skolan, utan måste växa fram i samverkan mellan förskolan och skolan.

Bild: Kent Höglund

Vi vet att förskollärarnas och lågstadielärarnas kompetens och tradition skiljer sig åt.

Förskolläraren ser barnet utifrån de utvecklingspsykologiska teorier hon fått med sig från sin utbildning, och lågstadieläraren ser barnet utifrån inlärningspsykologiska teorier och ämnen som hon bär med sig från sin utbildning.

Jag vill dock hävda att den polarisering som ofta lyfts fram mellan förskola och skola också finns inom respektive stadium.

Förutom kunskap om barns utveckling och personella resurser, spelar miljön en stor roll. Alla som någon gång varit i en skola och i en förskola, vet att miljön i förskolan som regel är mer stimulerande och ger barn ett annat utrymme just för att skapa och vara aktiva inte bara med huvudet.

Vad är en skola?

Slutligen kanske det är på sin plats att man i dessa tider av diskussioner om sänkt skolålder, funderar över vad en skola är. Ett sätt att beakta det på är att se skolan som en institutionell (pedagogisk) verksamhet där barn är borta från sina föräldrar, och där de förväntas lära sig något. Svensk förskola har ett pedagogiskt program, där mål och riktlinjer är

formulerade för att styra arbetet med barns utveckling och lärande.

I det ljuset kan man hävda att många barn i Sverige går i skolan från 1 1/2 års ålder, och att alla 6-åringar redan idag går i skolan, fast på ett stadium som vi kallar förskola.

Eller är det så att det är huvudmannskapet som avgör om det är en skola eller ej? Låt i så fall det nya Skolverket ta över ansvaret för hela skolverksamheten.

Slutsats

Egentligen är det oväsentligt vad man kallar en verksamhet, men desto viktigare är *innehållet och arbetsmetoderna* 6-åringarna möter, och som kommer att avgöra om det var bra för dem att börja skolan.

Om man med skola menar den traditionella skola som jag en gång gick i, och som i ganska stor utsträckning fortfarande möter många 7-åringar (dock långt ifrån alla), så kanske det istället vore bättre att senarelägga skolstarten, så att barnen hade en ännu större portion av självförtroende för att klara av sådant som för många barn ter sig meningslöst.

Jag tycker att det är häpnadsväckande att 1900-talets största skolreform inte förbereds på ett bättre sätt än att man bollar över det till enskilda kommunpolitikernas kunskaper och intressen.

Börja i rätt ände

Inte samlar man först ihop sjuka människor i en lägenhet för att sedan se om det kan utvecklas till ett sjukhus, utan man ser först till att det finns både sjukvårdskunnig personal och utrustning innan man öppnar ett sjukhus.

Naturligtvis finns det ingen likhet mellan sjuka människor och barn, men principen för en verksamhet borde vara att man använder sig av de kunskaper som redan finns på området.

Att vara 6 år under 90-talet i Sverige, kan innebära att man får en spännande och lustfylld introduktion till ett livslångt lärande, men det kan också betyda att man tvingas in i en skola som knäcker ens självförtroende och vilja att lära sig.

Om jag idag hade en 6-åring, och stod inför valet att sätta honom i skolan eller ej, så skulle jag först väldigt noga ta reda på vad skolan skulle erbjuda honom i jämförelse med förskolan. Det jag tycker föräldrar i stort borde göra, är att ställa krav på en skolstart som är anpassad efter barnen, och inte försöka att anpassa barnen efter en 150-årig skoltradition som delvis stelnat i gamla fällor. *

LÄRO- PLANENS SKOLA — ÄR DEN MÖJLIG?

Bild: Helena Bergengren

Ingrid Sjöstrand, författare till barnböcker (om Kalle och Loppa, flundror, Liten är fin) romaner, lyrik med mera — vad har hon för kvalifikationer att kasta sig in i skoldebatten?

Inga.

Inga som helst. Om man inte ska räkna att hon har gått i skola och följt några barn på skolvägen. Men det har ju massor av människor.

Ja. Kanske borde massor av människor kasta sig in i skoldebatten?

Skolan är faktiskt ett område som angår alla!

Egentligen är det ju inte så konstigt att skolan är sig så märkvärdigt lik fast vår världsbild och vår situation i världen hela tiden förändras.

Vi är alla präglade på skolan som gässlingar på gåsen. Hur skulle gässlingarna kunna föreställa sig att gåsen kunde se ut på något annat sätt.

Och hur ska samhället någonsin kunna förändras — annat än på ytan och i detaljer — när skolan fortsätter att forma generation efter generation för det samhälle vi har?

I Lgr 80 står det för vilket samhälle eleverna ska fostras, och vad som alltså är meningen och målet i skolan; "Läroplanen speglar demokratins samhällssyn och människosyn: människan är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor. Skolans innehåll och arbetssätt måste vara så utformat att det befrämjar denna samhälls- och människosyn. Skolan har skyldighet att ge eleverna ökat ansvar och medinflytande i takt med deras stigande ålder och mognad".

Så vackert fortsätter det sida upp och sida ner, det är solidaritet, jämställdhet, frihet, frihet och fredliga lösningar och så självständighet förstås - och att det här finns ska inte bara föras vidare "utan även aktivt bearbetas och vidareutvecklas".

De som arbetar i skolan upplever ofta sådana här citat som ett hån — men det är inte min mening att vara hånfull. Alla som känner till hur skolan är uppbyggd och fungerar, vet att de här vackra orden är omöjliga att förverkliga inom den nuvarande skolan.

En auktoritär, hierarkisk institution, där eleverna är tvingade att gå, tvingade att konkurrera med varandra

och tvingade att arbeta i en rytm och ett tempo som andra har bestämt. Det kan inte samtidigt vara en miljö där solidaritet och självständighet och ansvarstagande råder.

Enskilda lärare kan visserligen tappert försöka tillämpa läroplanens anda, men systemet är inte inrättat för sådana djärva experiment, utan för tvång och konkurrens.

Hur ska man då tänka sig en skola där läroplanen skulle kunna tillämpas?

Ja, först och främst är det väl inte möjligt att fostra för frihet genom att utöva tvång?

Efter generationer av tvångsskola har vi svårt att föreställa oss att barn ingenting hellre vill än lära sig saker, jobba tillsammans med andra och känna sig nödvändiga.

Bra barnmiljö är ett förrädisk uttryck. Som om något sådant finnes! En bra miljö för barn är ett ställe där det finns människor i alla åldrar. *Barnmiljö* är inte alls särskilt bra för barn, inte i längden. För barn bara möjlighet så smiter dom i väg och tittar på vad vuxna har för sig eller tonåringar och stora barn. Det är sådant som ger material till nya lekar.

Årskurserna är förstås borta i den skola som går efter läroplanens anda. Alla vet ju att årskurser, det betyder att alla ständigt måste jämföra sig med sina jämnåriga. Eftersom det huvudsakligen är receptivitet som gäller, måste somliga ständigt känna sig undermåliga och somliga ständig överlägsna. Denna prägning, som kan sitta i för livet, är varken bra för människor eller för samhället.

I den framtida skolan går förhoppningsvis barnbarn och morföräldrar om varandra, där tar stora hand om små, och små hjälper gamla att leta efter glasögonen. Stora barn blir väldigt ansvarsfulla och förstås mycket beundrande av yngre, som i sin tur tar han om de ännu mindre. Samvaroklimatet blir av naturliga skäl mera hänsynsfullt och ömsint i åldersblandade grupper. Människan blir mera ömsint om hon har små människor omkring sig.

Skolan är förstås liten, bara de som bor i området går där. Alla känner ju varandra så disciplinen upprätthåller man inte mer än man gör i ett hem. Schemalaggningen är förstås samma pyssel som alltid.

Men det där behöver vi inte bekymra oss om, deltagarna lägger själva sitt schema. Det är också en del av skolan.

De bestämmer också vad man ska göra i skolan.

Varför inte? De är ju i alla åldrar. De vet ju vad de vill och vad de behöver.

Att göra saker som man behöver är en oöverträffad motivation, och skolan har förstås små verkstäder för till exempel textil, skinn, trä, keramik, metall och så vidare. Man går dit för att laga mat och för att äta, för att montera, sy, tvätta, väva, snickra, skriva, meka, måla, spela, dansa, bygga och filma — kort sagt för att odla sin kål och läska sin själ.

Självklart finns det begränsande ramar för alla skolor. En är ekonomin, som skolan sköter, men som statskommun anslår medel till. En annan, de baskunskaper som skolan ansvarar för att alla skaffar sig, en tredje lokalerna, en fjärde möjligheten att få tag i lärare etc.

Och precis som nu finns det förstås en läroplan med

övergripande mål, som är gemensamma för alla skolor.

Alla som sköter en sådan här självskötande skola, det vill säga alla som deltar, de lär sig en hel del om planering och resurser, om att driva önskemål och få igenom dem - och att inte få igenom dem. Om att hålla idealister på jorden, hålla samman grupper, hålla hus i stånd och hålla miljön i ordning — för naturligtvis finns här ingen personal som går och städar när alla som stökar till har gått hem. Vad är det för jämlikhet man lär sig i skolor där somliga skitar ner och andra håller rent?

Men det här självskötandet — blir det inte hemskt mycket problem och konflikter och *bråk*?

Säkert.

Livet, det som man lär lära för, är ju inte så konfliktfritt som makthavarna vill inbilla dem som ingen makt har.

I den demokratiska skolan finns inga makthavare, inga färdigvuxna som måste hålla sina ofelbarhetspositioner. Här finns problem. De är synliga för alla. Det blir konflikter. De måste lösas. Hur det går till *är också en skola*. Den kanske allra viktigaste.

Problemet med att pröva en sådan här skolmodell ligger i vårt nuvarande samhälle. Det bygger i mycket liten utsträckning på gemensamt ansvarstagande. En skola som vill träna människan för ett deltagarsamhälle, där ansvaret är gemensamt, väcker i vårt samhälle genast frågan: Vad skulle en sådan skola ge för vinster? Och hur mäter man vinsterna? Hur *mäts* sådan delaktighet? Eller människors förmåga att bry sig om, deras sociala mög-
nad?

Hur mäter man en kulturs förmåga att syresätta samhället? Och vem tjänar nu på sådant? Om folk finner glädje i att göra saker själva, i att delta i den kultur de har tillsammans — då kommer ju alla som säljer färdig kultur, färdiga prylar, färdiga förströelser, att förlora.

En sådan här skola kanske måste förbli en utopi.

Men också en utopi kan brukas, om inte annat så som handspegel för nuet.

Här om året gjordes en omfattande enkät där man sökte utröna hur barn hade det i olika länder, hur de kände sig och mådde.

Bland annat bad man barnen svara på frågan om de trodde att det fanns någon som tyckte om dem.

På den frågan låg de svenska barnens svar i världsbot-
ten. En isande stor del av svenska barn tror inte att det finns någon som tycker om dem.

Men det kan man väl ändå inte begära av skolan att den ska ge barnen kärlek till råga på allt?

Nej, kärlek kan man ju aldrig begära. Men man kan begära ett klimat, eller kanske en planering för ett klimat, där kärlek kan växa lite mer allmänt, där barn lite mera allmänt kan tro att det finns någons som tycker om dem.

I icke åldershomogena grupper, där ingenting driver till konkurrens och där många sorts begåvningar kan komma till sin rätt, där har ett sådant klimat möjlighet att uppstå.

Utan det klimatet är kunskapsförmedlandet ett hus utan eldstad, det må vara aldrig så tjugigt och arkitektritad — man fryser där, den värmekrävande mellanmänniskliga blomningen blir aldrig av. Den som skulle ge frö till det där goda samhället. ✕

*Lycka är en
blåmålad cykel*

Text: Anna-Carin Jansson Bild: Susanne Wahlström

Förut var cykeln röd och Annas. När den blev för liten för henne, målade hennes pappa om den. Nu är den blå och tillhör lillsyster Frida.

En kväll i våras var ommålningen av cykeln klar. Klockan var närmare tolv och egentligen var det läggdags för länge sedan.

Både Anna och Frida hade fått några kapitel saga upplästa för sig och det var alltså dags att sova.

Men, den här kvällen, gick det liksom inte för Frida att stanna kvar i sängen. Gång efter annan, var hon tvungen att tassa upp för att se om inte pappa var färdig någon gång.

Och så vid toltiden. Cykeln är färdigmålad, torkad och klar. Tid och sagor spelar ingen roll. Frida är glad, mycket glad. Resolut tar hon tag i cykeln och leder runt den i lägenheten för att visa upp det fantastiska.

De flesta vuxna tycker om barn. De blir glada av barn, tycker på något vis att livets mening har med barn att göra. Om nu inte barnen i själva verket är livets mening.

Det finns något självklart hos barnen, en reservationslöshet.

— Det bästa i livet... vilken konstig fråga, säger Anna. Hon är åtta år och väldigt mycket storasyster.

— Ja, det var det verkligen, instämmer femåriga Frida. Hon instämmer ganska ofta med vad Anna tycker.

Frida är liten, finurlig och tycker att en pojke på stora-gården tillsammans med åsken är det farligaste som finns. Anna är lite försiktigare. Ibland pratar hon mycket, ibland lite mindre. Anna har långt ljust hår och är mycket bra på att hjula.

Kanske tycker vuxna om barn på grund av saknad. Barnen är en sorts påminnelse om påtaglighet. Med åldern ersätts ofta påtagligheten med teorier om den.

Han såg ut att vara i femtioårsåldern. Ganska tystlåten och mycket diskret och korrekt. Så plötsligt vänder den välmående bebis i barnvagnen sig om efter mannen och jollar förtroendefullt. Mannen tinar upp och svarar spontant på barnets närmande. Händelsen utspelade sig en fredagseftermiddag vid centralstationen i Göteborg. Men egentligen är den varken bunden till person eller plats. Med sin åtta-månaders fullständiga öppenhet får den här bebis en ständigt vuxna att tappa sin stelhet.

Tillsammans med barn är vuxna som mest avslappnade, allra helst då inga andra vuxna är i närheten. Då är det på något vis legitimt att bara vara.

Bibelord känns högtravande för många nutids-människor. Ändå kommer temat i bibelns symbolspråk ofta igen i mera moderna tappningar. Den populära filmen "Varats olidliga lätthet" och Wim Wenders "Sakernas tillstånd" handlar liksom bibeln om hur viktigt det är att vara och hur svårt det är att vara.

I dag talar man om att vara som man är, hitta ett utrymme och ett förhållningssätt till livet som gör det möjligt att leva. Den förlegade kunskapen om nödvändigheten att vara som ett barn för att komma in i himmelriket.

— Jag har gjort det mesta, berättar en ung människa. Jag har rest, jag har haft massor av förhållanden, jag har träffat mängder av olika människor, jag har till och med provat en hel del droger.

— Men hela tiden känns det som om jag måste göra något ännu lite häftigare för att känna något. Man undrar snart vad som finns kvar att testa...

Näst efter att träffa bädas bästa kompis, Joy, tycker Anna och Frida att det är roligast att cykla när de leker utomhus.

— Det finns egentligen ingenting som är tråkigt, säger Anna.

— För om det är tråkigt så ritar jag, och det är ju roligt. Så då finns det inget tråkigt.

— Nej, det gör det inte, bekräftar Frida och sparkar lite med benen samtidigt som hon gör en grimas.

Inte för att det är riktigt säkert, utan bara kanske alltså, tänker Frida bli fröken på dagiset hon nu är på. Anna skall troligtvis bli lindanserska.

De vuxna behöver lyckopiller.

Det finns resor, framgångsrika karriärer, intressanta bekanta, fina villor eller veckotidningar. Ekorrhjulet går ofta mycket snabbt. Det krävs fler och fler starkare och starkare lyckopiller för att bli lycklig.

När det ena målet är avklarat hägrar genast det andra.

Kanske är livet inte större än en blåmålad cykel. Men, det kan vara tillräckligt. *

UTAN VÄRDE?

av Marie-Louise Carlberg

Nu ska svångremmen dras åt — igen.

Vi har hört det förut, och med facit i hand från tidigare åtstramningar, har vi fått reda på vilka det drabbade, och vilka det inte berörde. Under hela 80-talet fylldes bland annat bankerna med svångremspengar som frikostigt lånades ut, för att sedan försvinna i luftaffärer. De konkurserna får alla nu betala, indirekt också de som inga pengar har, våra gamla och våra barn.

Vi måste spara, vi måste skära ner, vi måste prioritera det nödvändigaste, är det beska budskap vi får.

Till det nödvändigaste hör förvisso inte barnen och deras framtid.

Bild: Monica Englund

Kommunpolitikerna i Biskopsgårdens stadsdelsnämnd i Göteborg, håller som bäst på att reda ut hur och var de ska spara in 45 miljoner under 1992. Nästan hälften, 21 miljoner, ska sparas inom barn- och ungdomspedagogisk verksamhet. Det gäller all barnomsorg: daghem, skolor, fritidshem, eftermiddagshem, specialundervisning och så vidare. Det gäller också all berörd personal: lärare, skolsköterskor, skolpsykologer, kuratorer, extralärare, och andra omsorgstjänster. För närvarande råder anställningsstopp inom alla yrkeskategorier. Om det absolut

måste tillsättas en tjänst, ska högsta chefen besluta om det är möjligt. Direktiven är mycket hårda.

Ännu är det inte klart hur många tjänster som ska dras in, eller på vilken skola eller dagis. Inte heller hur många skolor stadsdelsnämnden tvingas stänga i Biskopsgården. Men man vet att skolor måste stängas och upplåtas till annan verksamhet.

Biskopsgården är en relativt liten stadsdel, men med stort invånareantal med många barn. Det är också en stadsdel där många har problem av olika slag.

Unni Bonnedal och Carin Boberg, psykologer på BUP, Hisingen, är kritiska mot kommunens besparingsåtgärder. De märker hur det drabbar barn och föräldrar. Bild: Marie Hedberg

På Barn- och ungdomspsykiatriska mottagningen är man bekymrad. Man är orolig över hur det ska gå för de familjer som söker hjälp hos dem, och man oroar sig för daghemspersonal och lärare, som allt oftare ringer dem och ber om råd. Det stödjande nätverk som finns i skolor och på dagis håller på att rasa samman.

Carin Boberg och Unni Bonnedal har arbetat som terapeuter i arton år, den längsta tiden på BUP, Hisingen, och de känner sitt område väl.

— Det finns många familjer inom vårt område som har det mycket besvärligt, säger Carin Boberg. När de berättar för oss om de knappa ekonomiska och sociala förhållanden de lever under, är det svårt att tro att de talar om Sverige idag. De lever på marginalen, där till och med pengar till spårvagnskuponger är ett stort problem.

Unni Bonnedal och Carin Boberg berättar om den sociala utslagningen som slår hårdare än förr, om det krympande nätverket runt familjer med problem, engagemanget och solidariteten från samhällets sida som håller på att tyna bort.

Därför växer problemen, säger de. För det är inte så att föräldrar bryr sig mindre om sina barn, eller att barnen är värre än förr, som många tror.

Ofta handlar det om trassliga relationer, splittrade familjer, och där det är svårt att komma överens med den förälder som lämnat familjen.

Det positiva som hänt under senare år, är att fler vågar berätta om sina problem, det är inte längre lika skamligt. Och att allt fler pappor följer med till BUP, även om de inte längre lever tillsammans med familjen.

— Många familjer är väldigt ensamma med sina problem, de har inga reserver att ta till när tillvaron rasar, säger Carin Boberg. När man känner att man inte orkar, när man tappat greppet om barnen, då pengarna inte räcker och då man känner sig mindervärdig, är det inte så lätt att ta kontakt med någon eller kräva hjälp.

Carin Boberg och Unni Bonnedal möter ensamstående mammor som inte på länge orkat upprätthålla kontakten med sina vänner. Bara det att våga ringa upp en väninna igen, kan vara ett stort steg, och en början till att lösa sina problem.

— Det är likadant för barnen, säger Unni Bonnedal. Om det bara finns en människa som de kan tala med, som vet om deras svårigheter och visar respekt och förståelse, så kan det vara räddningen för det barnet. Men det naturliga för ett barn är inte att söka upp en psykiatrisk mottagning, utan istället någon vuxen som finns i dess närhet, i skolan eller på dagis.

Därför känns det hopplöst när just de vuxna som är så viktiga för barn som har problem, är på väg att försvinna från skolorna.

— Tidigare har samarbetet fungerat bra mellan BUP, skola och daghem. Många lärare har stor kompetens och kunskap, och fick de behålla stödet från skolpsykologer och kuratorer, skulle de kunna göra ett mycket bra jobb, för viljan finns verkligen, säger Carin Boberg.

Men att förvänta sig att lärare ska klara barnens psykiska problem, är att begära för mycket. Många lärare orkar inte med det ansvaret, och har heller inte kompetens att klara av det, utan säger istället upp sig.

Måste satsa nu

Unni Bonnedal och Carin Boberg menar, att ur krass ekonomisk synvinkel är detta agerande från myndigheternas sida mycket kortsiktigt. Om samhället inte satsar nu, på det som är nödvändigt, kommer det att kosta så mycket mer i framtiden, både ekonomiskt och mänskligt. Det handlar om människosyn. Det får inte bli så att samhället skapar en ny strykclass, en grupp som de som har det bättre kan förakta och se ner på.

I Unni Bonnedals och Carin Bobergs arbete ingår ingen värdering i att vara bra eller dålig, att barnen är besvärliga, eller att ge föräldrarna skuldskänslor.

— Vi försöker hjälpa barn och föräldrar som har problem av olika slag. Föräldrarna är de viktigaste barnet har, och ser man ner på dem, så sårar man barnets hela identitet, säger Unni Bonnedal.

Efter alla år tycker de fortfarande om sitt arbete, även om det oftast handlar om kriser och förtvivlan. Mitt i svårigheterna möter de också något annat. En imponerande styrka och förmåga hos många barn och deras föräldrar att lösa sina problem.

Och så finns "maskrosbarnen", de som mot alla odds växer upp till harmoniska och generösa människor.

— Det finns en väldigt levnadskraft hos barn — om de får lite hjälp från oss andra. Egentligen behövs det inte så mycket alls, säger Carin Boberg — bara vanlig medmänsklighet.

Är det denna medmänsklighet som ska skäras bort, när samhället säger sig prioritera det nödvändigaste? *

Ekonomia nevrosa

Framför spegeln står tonåringen och ser inte sin utmärglade kropp. Med osthylvar och tårtspadar skär politikerna bort allt som putar ut, utan att se till funktion, mening och framtid.

Ekonomismen har blivit en fix idé, skriver Ingrid Hylander i denna betraktelse över en mager flickkropp på en reklamaffisch.

Jag står och väntar på bussen och ögonen faller på en reklamaffisch. Vad den gör reklam för, minns jag inte längre. Jag minns bara den magra flickkroppen, en ung tonåring utan tillstymmelse till fett. Så framstår idealet för miljoner unga flickor. Och fler och fler svälter sig till döds, inte enbart som en konsekvens av dessa bilder, men som ett symptom av samma kulturella ordning.

Denna morgon läser jag också i tidningen, ytterligare en av alla dessa beskrivningar om hur en engelsk eller fransk lärare undervisar 25 barn mellan 4 och 6 år i ett klassrum. Disciplinerade barn utför sina uppgifter. Artikeln avslutas med en ekonomisk jämförelse mellan ett svenskt daghem och fransk/engelsk klassundervisning. Så hålls EG-idealet upp för de svenska politikerna som snabbt börjar att banta sina organisationer.

Oskyldig bantning

Det kan börja som en oskyldig bantning och smygande övergå i en självdestruktivitet som i sin förlängning leder till döden.

Det är svårt för omgivningen att se när motionen börjar bli överdriven, när springandet är ett uttryck för rastlöshet och självdisciplin, och när matvägran blivit en fix idé. På samma sätt är det svårt att se när en organisation övergår från ett sunt kostnadsmedvetande till en sjuklig ekonomism. Endast i backspiegeln ser man när smärtgränsen är passerad.

Det är lika stor skillnad mellan normalt kostmedvetande och anorexia som mellan kostnadsmedvetande och ekonomism. Såväl överviktiga som normalviktiga mår bra av att undvika tomma kalorier och att motionera. Såväl överdimensionerade som normaldimensionerade byråkratier mår bra av flitigt motionerande politiker som undviker tillfälliga jippon och satsar på att lösa grundläggande behov på lång sikt.

Framför spegeln står tonåringen och ser inte sin utmärglade kropp. Hennes bild

Teckning: Martin Odell

är förvrängd, allt som putar ska bort, allt som inte är det stramande skinn över höftbenet ska avlägsnas. Samtidigt försvinner formerna, kvalitéerna och funktionerna, och därmed allt det som är liv och lust och mening, och som bär förhoppningar om kommande liv.

Mjukdelarna skärs bort

Med osthylvar och tårtspadar skär politikerna bort allt som putar ut, alla mjukdelar, utan att se till funktion, mening och framtida vinster. Bilden är förvrängd, de ser inte längre den utarmade organisationen, utan tror sig ha en oformlig, byråkratisk koloss. Ekonomismen har blivit en fix idé. Allt som kan skäras ska skäras. När processen väl gått tillräckligt långt finns bara två utvägar, död eller tvångsmatning.

Först drabbas fortplantningsorgan, utvecklingsenheterna som är nödvändiga för en framtida utveckling, sedan också de basala funktioner, med en total nedläggning som följd. När processen har gått alltför långt, kan mycket stora resurser pumpas in i organisationen utan att ge några påtagliga effekter.

Och allt detta för att få kontroll i en ångestfylld tillvaro. För att inte överväldigas av starka, oförståeliga känslor, delar anorektikerna potatisen i tjugo små munskivor, och skriver upp varenda kalori hon tar in, medan politikerna delar upp mänskligt behov och deras bemötande i tillräckligt små delmål för att de nogsamt ska kunna kontrolleras, vägas, mätas och skäras ned.

Utveckling negativt

Av rädsla för att likna sitt eget ursprung, för att åter bli en del av modern och kvävas av hennes omsorger, eller för att själv ta ansvar för kommande liv, blir flickan ingenting. Medan ekonomisterna kastar ut barnet med badvattnet i sina enträgna försök att få någon annan att ta ansvar, och i sin

rädsla att likna det som kommunen en gång var menat att vara. Utveckling och växande blir negativt laddade begrepp, och all livgivande energi binds i kontrakt- och kontrollfunktioner, energi som istället skulle ha behövts för att lösa de bakomliggande problemen.

Men det allra mest tragiska i hela historien är att när processen väl nått ett visst stadium är det omöjligt att avgöra hur den egentligen startade och vad som låg bakom och var själva upprinnelsen: En oskyldig bantning för att uppnå ett skönhetsideal, eller en djupgående psykologisk störning. En nedskärning på grund av en ideologisk inriktning, eller en djupgående ekonomisk kris?

Ingrid Hylander

Leg psykolog
Nacka

Inför temat kärlek i
skolorna i Borås, inbjöd
svensklärarna
eleverna att skriva
kärleksdikter.
Denna dikt skrev Carlotte.
Hon gick i nian.

*Inte en bit är glömd.
Inte en snöflinga
är lämnad åt sig själv.
Inte ett misstag har begåtts.
Men hur kan det då vara
som det är.*

*Är människan misstaget,
eller meningen.*

*Vi är de enda
levande varelser
som dödar levande själar
utan giltig anledning.
Vi är de enda varelser
som älskar.*

*Djur känner samhörighet.
Människan känner kärlek.
Hur kan vi hata
den vi lika gärna kunnat älska.
Hur kan vi tänka illa
om någon som har
det vi själva för ögonblicket saknar.*

*Kom fram, visa Dig.
Jag vill älska Dig.*

Charlotte

Bilder: Monica Englund

Hon försvarar de försvarslösa

Text Anna-Carin Jansson
Bilder: Anna Carlsson

Många retar sig på den schweitziska psykoanalytikern Alice Miller.

Andra berömmar henne för att vara barnens förkämpe nummer ett.

Oavsett vilken falang som har rätt — Alice Miller driver en högst väsentlig fråga till sin spets. Vems intressen kommer i första rummet när vi måste välja; den vuxnes eller barnets.

Jag vet inte hur många bekanta jag har som läst Alice Millers böcker. Som känt igen sig, som gråtit. Av någon orsak verkar hennes budskap beröra många av oss 60-talister.

Kanske är det kompromisslösheten, kanske är det den utbredda insikten om att som ung idag ha alla möjligheter men ändå känna sig så jävla sviken.

Antagligen kan varje yngre generation ta till sig hennes budskap. Av olika skäl. På 60-talet var det vissa saker de vuxna tyckte var viktigt, som styrde dem. Andra tider har det

varit andra saker. För vem känner till en samhällsepok där det är barnens intressen som styrt utvecklingen?

Alice Millers linje är rak. Hon tar klart och tydligt ställning för barnet. Det är barnet som har alla rättigheter. Det är de vuxna, samhället och utformningen av detta som är till för barnen och inte tvärtom.

Att säga att man värnar om barnen är knappast kontroversiellt.

Det gör ju alla.

Ändå reagerar många som om de fått brandbomber i ögonen när de hör Alice Millers förkunnelse. Hon är nämligen inte diplomatisk. Inte ofarligt humanistisk i största allmänhet. Hon provocerar.

Alice Miller påstår att många vuxna väjer från ansvaret att ta itu med egna oförrätter från barndomen. Istället låter man dem passivt överföras till nästa generation, till sina barn.

Det skulle kosta för mycket smärta för den vuxne att komma ihåg sitt eget bortträngda barn, som kanske någonstans långt inombords ligger och skriker.

Det är inte bara föräldrarna Alice Miller kritiserar. Hon går också hårt fram med samhällsvärderingar i stort, massmedia och inte minst hennes kollegor psykoanalytikerna.

För några år sedan begärde hon utträde ur den internationella psykoanalytikerföreningen (IPA). Behovet att ta igen vad man själv upplevt som barn finns också hos analytikerna, menar hon. Omedvetna psykoanalytiker utnyttjar därmed sina patienter. Självklart har hon mötts av hård kritik.

Det vilar en tyst överenskommelse om att tåga bort den kunskapen. Men så länge vuxenvärlden fortsätter att trycka ner orsakerna till sina behov, kommer de att leva vidare.

Det går uppenbarligen att upprätthålla en viss fasad, men någonting fruktansvärt lagrar sig.

Och så blir vi förvånade, säger Alice Miller, när fenomen som Adolf Hitler dyker upp. Med barnet Adolf Hitler i åtanke försöker hon i "I begynnelsen var uppföstran" ge en förklaring — ingen ursäkt — till varför den vuxne Adolf Hitler var tvungen att utsätta så många oskyldiga för så mycket ont. Smärtan och slagen han bar med sig fick konsekvenser för hela mänskligheten.

Alice Miller litat inte på att samhället tar barnens parti — tvärtom.

Det är de vuxna som måste skyddas. I den "heliga uppföstran" namn kan många föräldrar förgripa sig på sina barn. Få granskar den vuxnes egentliga motiv för att tygla och kuva barnet till lydnad.

Eftersom Alice Miller lever och är verksam i Schweiz är mycket av det hon kritiserar den schweiziska auktoritära uppföstran. Där barnens främsta uppgift är att hedra sin fader och sin moder och ställa till med så lite besvär som möjligt. En uppföstran upplysta svenska föräldrar lämnat för länge sedan.

För det har man väl?

Eller är vår variant av känslomässigt utnyttjande av barn bara mer raffinerad?

1979 kom lagen om förbud att aga barn i Sverige. Den är bra, mycket bra. En markering om att den vuxne inte fysiskt får förgripa sig på barn. Men vad skulle hända om det också ställdes krav på vuxna att plocka fram barnet inom sig, våga känna efter?

Våga ifrågasätta om det liv vi valt att leva verkligen passar barnen? Om vår tids tempo, fortare, fortare, egentligen inte är en dödsdans?

Det har ibland rests kritik över Alice Millers opolitiska hållning. Men är hon inte oerhört revolutionär?

Vi satsar på barnen, säger vi. Bengt Westerberg som Ingvar Carlsson. Men påfallande ofta blir barnen likställda med utgiftsposterna i budgeten. Kostsamma problem.

Påfallande ofta lågprioriteras frågor där barns intressen kommer i första rummet: Sex timmars arbetsdag, längre föräldraförsäkring... Det vuxet viktiga ÄR det viktiga.

Även på det personliga planet. Av någon orsak finns det en föreställning om att barns behov kan skjutas på framtiden. Men detta är att sticka fingrarna i öronen för att slippa höra den tickande bomben.

Alice Miller uttrycker dock en viss förhoppning i sin senaste bok "Riv tigandets mur". Det finns, menar hon, idag tendenser hos den yngre generationen att inte lika krampaktigt hålla kvar vid traditioner och auktoritära system. Däri ligger hoppet.

För vågar man ge det egna barnet utrymme och näring, växer det så småningom upp till en mogen vuxen. En som inte har behov att utnyttja sin nästa.

Lästips:

"Det självutplånande barnet", "I begynnelsen var uppföstran", "Du skall icke märkas", "Den dolda nyckeln", "Den bannlysta vetenskapen", "Riv tigandets mur".

Samtliga utges av Wahlström & Widstrand

Kafé Kosmoskatten

Text: Marie-Louise Carlberg

Bild: Marie Hedberg

Det är nystädat på Kafé Kosmoskatten i Göteborg. Muggarna står prydligt uppradade i diskstället bakom bardisken. Nya randiga dukar pryder kaféborden. På kontoret är skrivbordslådorna rensade på onödiga papper, scenen i det stora rummet är tillbyggd, och lappar med information om redan överståndna möten är nertagna från anslagstavlan.

Dagen innan har ett gäng ungdomar, av en del människor så förhatliga aktivisterna, haft sin återkommande storstädning.

En gång tidigare har jag varit på Kosmoskatten. Det var på kvällen efter deras senaste bilblockad.

Den som återkommer en gång i månaden. Då var Kosmoskatten fylld av unga människor som pratade igenom vad som hänt, hur många som tagits ner till polishuset, om någon blivit skadad eller attackerad.

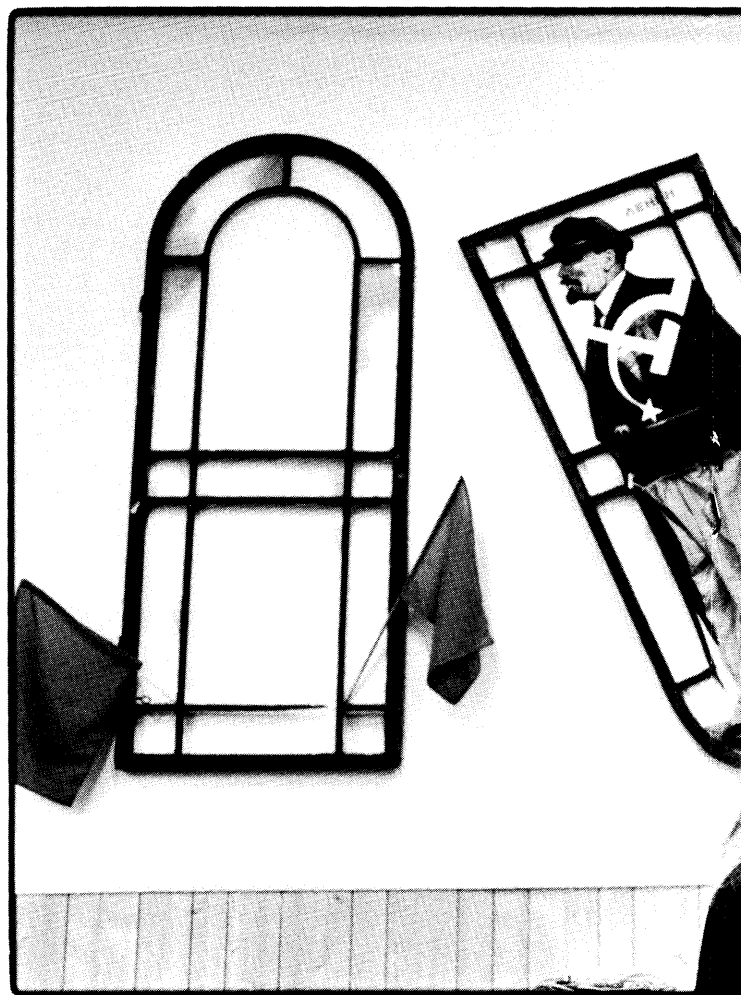
Kafét tillhör Ung Vänster — vänsterpartiets ungdomsförbund.

Nu sitter vi runt ett av borden, dricker kaffe och pratar om vad Kosmoskatten är, om varför de genomför utomparlamentariska aktioner, och varför de valt att tillhöra vänsterpartiets ungdomsförbund. Det är Kalle Larsson, 22 år, Karin Hjelm, 19, och Susanna Mattson, 16 år.

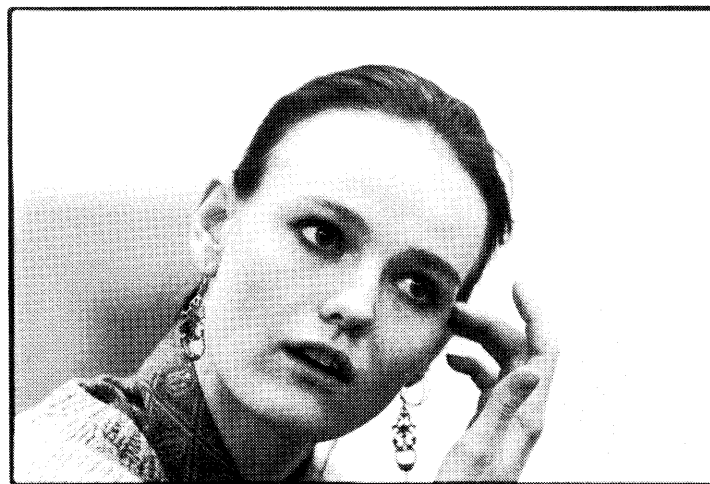
— Jag kände att jag ville göra något, inte bara gå omkring och vara förbannad på allt som är fel i samhället, säger Susanna. Det är många som har samma tankar som jag, men som inte tror att de kan göra något åt det. Men jag tror att det går — om man blir många.

För att bli många måste man ha något att säga som angår andra, man måste synas för att kunna påverka. Kan unga socialister förändra dagens samhälle, då högeren just vunnit valet, då de flesta tror att alla får det bättre genom medlemskap i EG, och i en tid då solidariteten fått stryka på foten? Socialismen är ju död, har vi också fått veta.

— Inte den socialism vi vill ha, säger Kalle. Att samhällen som sas vara byggda på socialism, men där partierna istället utnyttjade och missbrukade sin makt, innebär inte att vi slutar tro på ett rättvist samhälle för alla. Det känns tvärt om lättare nu — efter regimernas fall i öststaterna och Sovjet — att tala om det samhälle vi vill leva i. Vi är emot all slags förtryck.

Än är inte sista ordet sagt. Ung Vänster behåller Lenin på väggen, j

Karin Hjelm har påverkat sin mamma politiskt. I senaste valen röstade hon för första gången på Vänsterpartiet.

Det är här och nu de vill förändra. Det som Kalle, Karin och Susanna känner till är västvärldens kapitalism, och vilka konsekvenser den ger.

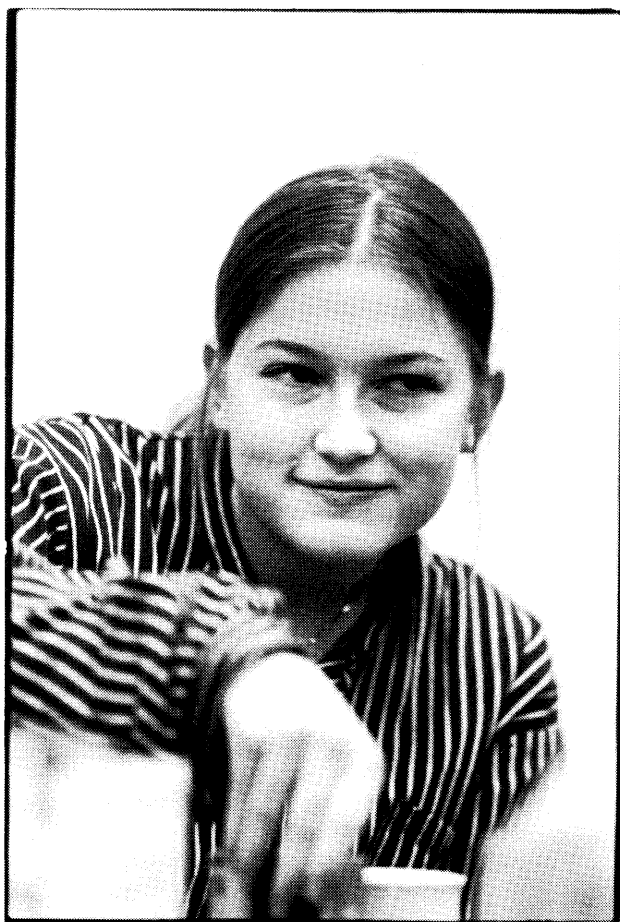
— Jag vill inte leva i ett utsugarsamhälle där vissa lever gott på att förtrycka andra. Där man struntar i dem som har det svårt, när solidaritet inte längre finns.

För Susanna är solidariteten det viktigaste. Att bry sig om, att människor hjälper varandra, samarbeta istället för att konkurrera ut varandra. Hon tycker det är så självklara saker hon önskar, och kan inte acceptera att det inte ser ut så i verkligheten, även om hon är medveten om varför det inte gör det.

Alla människor vill ju ha ett bra liv, säger hon.

en, fast det knorras lite bland de äldre

- Det är självklart att stå på flyktingarnas sida, säger Susanna

Kafé Kosmoskatten är öppet alla vardagar. Ung Vänster har ett sjuttiofem medlemmar i Göteborg och trettio av dem är aktiva i olika sammanhang.

Kafét fyller två funktioner, säger Kalle, och båda är lika viktiga.

— Dels studerar vi hur samhället fungerar, och vi bjuder ofta in föreläsare i olika ämnen. Till exempel bjöd vi in en professor i humanekologi inför den senaste bilblockaden.

Vem tjänar på EG, hur ska man motarbeta rasismen, hur ska vi rädda miljön, är frågor som ställs på Kosmoskatten. Fredsfrågan, och hur man ska lösa ungdomsarbetslösheten, är andra viktiga frågor.

Lika viktigt är att arbeta praktiskt och konkret genom olika aktioner, och försöka påverka på det sättet. Det handlar om att skapa debatt, försöka få människor att tänka efter, och helst att få många att själva bli aktiva.

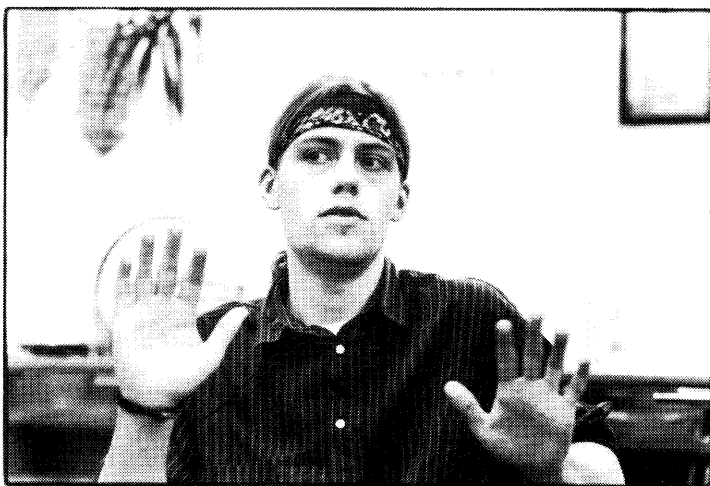
— Det ligger mycket arbete bakom en aktion, säger Kalle. Flygblad och affischer ska klistras upp över stan, polisen och brandkåren ska informeras. Vi ringer till olika bussbolag och ber dem ta en annan väg under en blockad, vi skriver insändare. Alla här på Kosmoskatten har fullt upp.

Kalle är den som håller i det mesta, ser till att allt flyter, och som alltid finns till hands. Även om han inte är närvarande på alla möten, finns han andligen där, så att säga. De andra påminner om vad Kalle har påmint om.

Det finns i alla sammanhang en eller ett par personer som tar på sig det övergripande ansvaret. Kalle är en av dem. Mer eller mindre mot sin vilja, berättar han. Ibland försöker han lämna över ansvaret till andra.

— Nu får nån annan hålla i den här grejen, säger jag, för jag gör det inte. Ingen säger något, och till slut, efter att ha sagt nej tre-fyra gånger, är det ändå jag som gör det, berättar han leende.

Kalle har alltid brytt sig om. I gymnasiet var han aktiv i elevkåren, ifrågasatte det mesta inom skolan, och drog igång en

— Mina föräldrar har alltid röstat på vänstern. Ibland kan de tycka att våra metoder är lite drastiska, men jag vet att de ändå stödjer vad vi gör, säger Kalle

mängd aktioner. Hade han inte varit en så duktig elev, hade lärarna slängt ut honom, tror han. Efter ett år slutade han själv-mant, och blev fackligt ombud för elevorganisationen istället.

— Det värsta är respektlösheten mot oss unga, säger Kalle. Samhället säger ett och gör ett helt annat. Man säger att det är vi som är de viktigaste — att det är vi som är framtiden. Men när lyssnar någon efter vad vi vill, och vad vi tycker är viktigt? Säg vilka rättigheter vi har i skolan?

Det blir en lång och het diskussion om skolan. Alla tre är lika besvikna.

— Skolan fungerar ju på samma sätt som för hundra år sedan, säger Karin. Var finns demokratin, var finns de nya skolformer-na det talas så mycket om?

Karin avlöser sin väninna som kommit på besök med sin baby.

Under vardagarna är kaféet bokat för möten och studier, varje fredag spelar olika band. Man har också utställningar för unga fotografer och konstnärer.

— I fjärde klass hade jag tröttnat på skolan, säger Susanna. Sedan har det varit så jävla tråkigt. Det är hemskt att ha så tråkigt i så många år. Man får uppbringa alla sina krafter för att gå dit.

Susanna berättar om sin mormor, som tycker att hon är en välanpassad flicka.

— Men jag känner mig varken välanpassad eller vanartig, säger hon. Jag känner mig som en människa som har rätt att säga vad jag tycker, och rätt att slåss för det jag tror på.

Det svider i hjärtat när de berättar om skolan.

— Vad man vill lära sig är ju hur världen ser ut, man vill förstå varför det är som det är, säger Kalle.

Det skolan istället gör är att hacka sönder verkligheten och göra den obegriplig. Man delar upp allt i små ointressanta bitar, som känns fullständigt meningslösa när de inte har något sammanhang.

Att skolorna är nergångna, böckerna knappt hänger ihop, och att ytterligare nerdragningar är på gång, är saker som alla tre tycker visar det värde samhället ger dem.

— Sen förvånar sig många över att unga människor är förbannade och tappar respekten för det mesta, säger Kalle.

Det var ändå i skolan någon berättade om vad socialismen stod för, säger Karin. Innan dess hade hon alltid tyckt att socialism var något mycket suspekt. Inför skolvalet 1988 fick alla ungdomsförbund en chans att föra ut sitt budskap, och det som killen från VPK sa, var detsamma som Karin tyckte. Sedan dess har hon varit aktiv i Ung Vänster.

— Min pappa som är moderat är lite bekymrad över min framtid. Han säger att jag inte kommer att få något jobb om jag är med i Ung Vänster. Men jag tror han börjar fatta att det inte handlar om nån slags barnsjukdom som ska gå över. Min mamma däremot, som alltid röstat på sossarna, tar mig på allvar. Och nu röstade hon för första gången på Vänsterpartiet.

Karin är undersköterska, och ser vad som händer inom vården. Hon är inte orolig för egen del, hon är ännu ung och frisk, säger hon.

— Jag klarar mig, men hur ska det gå för de gamla och de sjuka? Det finns inga pengar, sägs det, men vården måste få kosta. Det är vårt ansvar att ta hand om dem som behöver vår hjälp.

Folk kommer och går i dörren till fiket medan vi pratar. En del sätter sig en stund vid bordet och lyssnar, andra hämtar flygblad och affischer. Någon sätter på mera kaffe.

Det är snart dags för nästa bilblockad.

Är ni inte rädda, frågar jag, när ni sätter er klockan fem i stans mest trafikerade korsning?

De är inte rädda. Och de är många, säger de. De tycker att de gör något som måste göras.

När politiker och andra ansvarsnämnder slår dövörat till inför mängden av fakta vad gäller olyckor och föroreningar, när alla parlamentariska medel är uttömda, då måste man handla. De är inte heller rädda för de aggressioner som möter dem. De tror att de allra flesta ger dem rätt, och stödjer dem i det tysta.

— Det finns fyra-fem personer som är verkligt aggressiva, och som alltid finns med vid aktionerna, berättar Kalle. Jag känner igen dem vid det här laget.

Att ungmoderaterna dykt upp vid senare blockader, bekymrar dem inte särskilt. Muffarnas plakat där det står: Bilen eller barnen? - Bilen!, eller: Räkna till sextio - kör sedan!, tycker de talar för sig självt. Då slipper de berätta vad Muffarna står för.

— Det tråkiga är hur massmedia vinklar våra aktioner, säger Kalle. Det intressanta för tidningarna är att en del av oss har grönt hår eller bär palestinasjal, eller hur många som togs till polishuset.

Klockan fem, en mörk novemberdag. Bilblockad vid Trädgårdsföreningen i Göteborg. Kalle uppmuntrar och håller ett vakande öga över aktionen. I den tomma korsningen underhåller eldslukare. Ett gäng musiker var också där.

Engagemanget för miljön sprider sig i alla åldrar och bland olika skikt i samhället.

— Det skrivs sällan om vad det gäller, aldrig om att vi vill ha en bättre miljö, att det är en rättighet att andas frisk luft. Ändå vet ju alla att väldigt många människor skadas i trafiken.

Deras aktioner är ett sätt att visa att de verkligen bryr sig.

Många möter dem med samma gamla inskränkta mönster som ungdomar alltid har bemötts av vuxna, anser de.

— De underskattar oss, de tycks inte fatta att samhällsfrågorna angår unga människor. Men vi vill göra något, vi vill inte stå vid sidan om och se på när det ena efter det andra håller på att gå åt helvete, säger Karin.

kan påverka dem vi möter. Till exempel ska vi snart ut i skolorna och tala om rasism. Vi kommer att ha flyktingungdomar med oss, så att alla kan se att den ena är inte konstigare än den andra.

De berättar om hur det känns när de märker att en del börjar tänka till, börjar förstå, och att deras arbete har en betydelse. De säger att allt jobb de lägger ner, alla glåpord och fördomar de får slängda efter sig, är värd den insikt de lyckats förmedla.

Varför har vi vuxna så svårt att stå ut med deras rätt att göra sig hörda, eller så svårt att ta dem på allvar? Hur "unga" tror vi egentligen att de är?

Unga människor är, när allt kommer omkring, de mest uppriktiga och kloka.

På Kosmoskatten i alla fall, låg det en mjukhet, en omtanke och ett engagemang i luften som kändes stärkande för själen. *

När vi talar om vuxna, hörs också ett stråk av medlidande — ett ömsint sådant — i deras röster.

De säger att det finns många bra vuxna, många bra lärare till och med. Men att de kanske inte orkar längre, de kanske har fått för många bakslag i sina liv. De tror också att unga människor har lättare för vissa saker än vad vuxna har. Till exempel att samarbete. Att unga människor inte bär på så mycket prestige som vuxna, inte har så stort behov av att jämföra sig med andra för att se om man är sämre eller bättre.

— Vi vill lära känna varandra av nyfikenhet och intresse, inte för att trygga vår position, säger Susanna. Vi behöver inga positioner, vi behöver varandra.

Det har också flera vänstergrupper börjat förstå. Det finns en ny öppenhet mellan olika organisationer och partier. Att avskärma sig, och hävda sin rätta lära, är inte längre lika viktigt. De vattentäta skotten mellan åldrarna håller också på att suddas ut.

Många äldre, som tidigare varit med i olika vänsterpartier och solidaritetsrörelser, söker sig till unga människor, och vill jobba tillsammans med dem. Man börjar fatta att unga människor är de som skapar framtiden, och att det är dom som är de modiga.

Motkraft är en sådan ny förening som just bildats. Kalle visar mig ett informationsblad om Motkraft.

Där står: För solidaritet — mot rasism och minoritetsförtryck, för en grön miljö, ja till internationellt samarbete — nej till EG, allas rätt till arbete, allas rätt till en bra och billig bostad, för en levande kultur och fritidsverksamhet, ge oss elevernas skola.

— Jag tror inte att vi trettio, fyrtio unga på Kosmoskatten kan förändra samhället i stort, säger Kalle, men vi

Att stärka självtilliten

Sanningens ögonblick börjar göra sig synlig för oss kvinnor som föddes under fyrtiotalet och som blev mödrar under sextio och sjuttiotalen.

Därmed inte sagt att vi behöver lägga alltför mycket skuld på oss, eller tycka att allt vi gjort under vårt vuxna liv har varit fel.

Det insmyger sig istället tankar och frågor som bara är möjliga efter många års kämpande mot vedertagna regler, efter att ha vågat och orkat ge sig ett eget livsrum, hävdat sitt lika värde och sin rätt att stå på egna ben.

Jag tror inte det är rätt om vi ångrar oss, eller upplever vårt behov av frigörelse som något dåligt eller naturvidrigt. Tvärtom skulle vi inte vara så kloka nu, om vi inte hade agerat som vi gjort de senaste tjugo-trettio åren. All utveckling har sitt pris.

Det viktiga nu, tycker jag, är att lyssna noga till våra nya funderingar om vad det var vi glömde, det vi inte hade kraft till, och förstå det vi inte kunde förstå då.

För när hade vi tid att sätta oss ner och verkligen tänka efter vilka vi var, vilken roll vi spelade både i den närmaste kretsen och i samhället, vilka lagar, och vems lagar vi levde under?

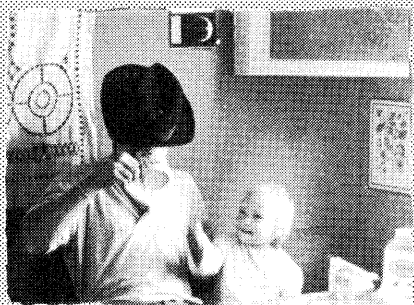
Så här tjugofem år senare känns det som om den tiden rusade förbi oss, och att vi rusade efter.

Alla generationers mödrar har haft sina egna drömmar, vad de ville skapa och hur de ville leva, och vad de ville ge till sina barn.

Våra mödrar födde oss under andra världskriget, och gick till affären med ransoneringskortet i portmonnän. Då gällde det att få det nödvändiga att räcka till. Innan dess hade de upplevt lyckan att få en egen bostad, med rinnande vatten och wc.

Samtidigt, ute i världen, drog män och söner ut till slagfälten och dog där, kvinnor och barn blev ensamma och hemlösa, hela tillvaron slogs i spillror.

Här hemma blev tryggheten det viktigaste. Att ha det varmt, en säng till var och en, mat att stoppa i ungarna, tyg att sy kläder av, och att kunna skicka ungarna till skolan.

Jag tror att de flesta av våra mödrar kände en djup tillfredsställelse över att kunna ge oss detta. För oss barn var det självklart. Så var livet.

Sen, då vi vetgiriga och hungriga på häftigare upplevelser — jag talar om oss flickor som senare blev mödrar — gav oss ut på egen hand och mötte dubbelmoralen, rädslan och orättvisorna, blev vi också osjälvständiga och rädda, sedan blev vi förbannade.

Vi visste bara om vår egen hårda tillvaro och rasade över våra mödrar som vi tyckte gömde sig bakom strumpstoppningen och disktrasan. Varför brydde de sig inte, varför hade de inte varnat oss?

För oss gällde det människovärdet, att skaffa oss ett livsrum, rätt att yttra oss och bli lyssnade till. Göra det vi ville.

Men ändå var kärleken och killarna det viktigaste. Slogs vi om vår plats så slogs vi på killarnas villkor, och ofta med deras metoder. Vi skulle klara oss själva, bli oberoende, ha egna pengar. Tillvaron var mycket dubbel, och mitt i allt detta födde vi våra barn.

Skillnaden från våra mödrar var att det inte räckte med familjetrygghet, varmvatten och tvättmaskin. Vi ville ha mer att säga till om, både på jobbet och hemma. Och vi ville bli politiskt aktiva, för det brann återigen ute i världen.

Vi lämnade ungarna hemma eller tog dem med på möten och demonstrationer, vi delade vår upprördhet med männen, och krävde samma rätt som de att visa det.

När vi grälade om vem som skulle vara hemma hos ungarna satt somliga män med fingrarna i öronen, och en del barn gjorde sig osynliga, andra vält våra bokhyllor.

Vi som hade förstående män, hade jobb som tillät att vi hann vara människor, hann med våra barn, och där barnen inte for illa av våra andra engagemang, var antagligen de lyckliga undantagen.

Vi andra som tröttnade på våra män som aldrig ställde upp, packade ihop våra pinaler, tog ungarna under armen och gick. Vi tyckte att vi klarade oss bättre själva.

Vi hamnade i karusellen med dagis, dåligt samvete, jobbet som sög musten ur

oss, ensamheten och allt det andra som vi skulle ansvara för.

Var fanns vi själva i det hela, var fanns våra ungar?

Nog slogs vi hårt och tappert, men raserade vi några murar?

Var denna utveckling oundviklig, eller kunde vi gjort på annat sätt?

Jag tror det var oundvikligt att vi gjorde som vi gjorde, även om jag önskar att vi hade kunnat göra på annat sätt.

stå med fötterna på jorden, och talat om vår del i naturen och helheten. Och om vårt gemensamma ansvar. Hade vi vetat att slåss för ett *kvinnligare samhälle*, så hade det varit ett samhälle som utgick från barnen. Barnen är egentligen vår största styrka, det är de som ger oss mest kraft och mod — och genom att verkligen se dem, förstå dem, kan vi skapa ett mänskligt samhälle. Det är de som tydligast visar det som är orättvist, sjukt och dåligt.

på länge. Föraktet för svaghet och det främmande tillåter fascismen att växa. Motståndet mot oss kvinnor har tilltagit, och kvinnoföraktet tar sig än mer groteska uttryck än tidigare.

Det är nu, mitt i allt detta som vår nyvunna kunskap är så viktig. Vi måste stärka våra *kvinnliga krav*, använda vår insikt om människan, och vad vi alla behöver och vill ha i våra liv.

Ett av de absolut viktigaste kraven är 6

Bild: Hillevi Nagel

Som jag minns det ville vi "bara" ha samma rättigheter, bli tagna på allvar, respekterade som människor. Vad vi inte fattade var att hävda vår *kvinnliga rätt*. Det svåra var inte att se att vi levde på männens villkor, det svåra var att förstå att förändra samhället till ett *kvinnligare*.

Om vi kunnat det hade vi krävt helt andra saker — för oss och barnen, för mormor och farfar, för de ensamma och sjuka — och för våra män. Vi hade krävt tid att få vara människor. Vi hade krävt platser att mötas på där kommunikationen skulle återupptas, där våra behov och idéer kunde utvecklas. Vi hade talat om vikten att

Jag tror att det var detta vi inte såg, eller inte visste då. Men nu börjar vi lära oss, det är denna kunskap som är frukten av vår befrielsekamp, även om många barn (och även vi och våra män) fått betala ett högt pris.

Men vilken lycka ändå att vi stred för vår plats i tillvaron, för nu behövs verkligen vår nya insikt. För hur ser det för närvarande ut i det patriarkala samhället?

Det har blivit förment manligare, hårdare, mer hektiskt, rationellt och isolerat. Lönsamhet och produktivitet är det rådande, samtidigt som de flesta gamla fördomar lever kvar och är mer skrämmande än

timmars arbetsdag för både kvinnor och män. Som jag ser det ligger här möjligheterna till jämställdhet mellan kvinnor och män, både vad gäller delaktighet i samhället och i hemmet. Och då får vi tid att upptäcka all den kunskap och styrka som barnen bär på, genom att få tid att förstå vad de behöver och vad de väntar sig av oss och livet.

Därför måste vi sätta dem i det främsta rummet.

Lyckas vi med det, då har vi skapat ett *kvinnligare samhälle*.

Detta är vad vi lärt oss!

Marie-Louise Carlberg

Kontaktfamilj ger extra pappa i tid

Text: Lisbeth Ekelöf Bild: Lars Anderberg

Kontaktfamilj — är det bostemedlet för barn med problem? Ja, sätter man in hjälpen i tid så...

Det menar behandlingsassistenter och kontaktfamiljer på socialförvaltningen i Malmö, där man sedan en tid har provat modellen.

En kontaktfamilj är människor som ställer upp regelbundet för en annan familj, utan att för den skull vara goda vänner till familjen. Man får betalt och kontakten förmedlas av socialförvaltningen. Vem som helst kan bli det — bara man vet hur man bryr sig om andra människor och har förmågan att dela med sig av kärlek, gemenskap och trygghet. Dessutom ska man ha stabila förhållanden och vara beredd att avsätta en helg i månaden eller mer på att umgås med och ta sig an någon annans barn.

Avlastning

Ginny och Sven Helldén är extramamma och extrapappa åt Henrik, tre år och Carolin, sju år. En gång i månaden kommer barnen hem till Ginnys och Svens trerumslägenhet och stannar över helgen. Henrik och Carolins mamma, som är ensamstående med tre barn, får lite avlastning och tid över till sitt äldsta barn. Behandlingsassistent Elisabeth Andersson på socialförvaltningen har förmedlat kontakten och upprättat ett kontrakt, som förutom helgpasningen innebär att Ginny tar sig an Carolin en extra eftermiddag i veckan.

— Ibland går bara hon och jag och tittar på brevpapper i affärerna. Carolin samlar på brevpapper och sen byter hon med sina kompisar precis som jag bytte stycken när jag var liten. Vi har det ganska småmysigt när vi går och småpratar på tu man hand, berättar Ginny.

— Men annars händer det inget speciellt när vi har barnen här. De får helt enkelt bli en del av vår egen familj och följa med på det vi hittar på, säger Sven.

Betalda vänner?

En kontaktfamilj får betalt för sin insats. Ersättningen baseras på basbeloppet och räknas ut efter olika procentsatser be-

roende på hur många barn man tar hand om och hur jobbiga dessa anses vara. Ersättningen delas in i en arvodesdel och en omkostnadsdel, och varierar mellan 268 och 1476 kronor per barn och dygn. För en helg per månad kan det röra sig om cirka 800 kronor och däröver. Endast arvodesdelen är skattepliktig. Skulle man hårdra det, skulle man kunna fråga sig om socialförvaltningen har börjat dela ut betalda vänner till sina klienter.

— Nej, det är inte för pengarna som kontaktfamiljerna ställer upp. Det är helt enkelt vanliga, aktiva människor med ett stort socialt hjärta, säger Elisabeth Andersson.

— Det händer att det här utvecklar sig till ett spontant vänskapsförhållande så småningom. Men det vanligaste är nog att stödfamiljen avlastar mamman under några år och ägnar sig framför allt åt barnen, säger Elisabeth Andersson.

Ofta är det ensamstående mammor som behöver den här hjälpen. När mamman känner att hon håller på att förlora kontrollen över sitt liv, förlorar hon sin självkänsla. Sen kan hela karusellen sätta igång med spritmissbruk och allmän urartning.

För deras barn och framför allt deras pojkar är det viktigt att få en trygg fadersgestalt att identifiera sig med. Stö-

det kan innebära att mamman får ordning på sin tillvaro och kan bygga upp ett nytt kontaktnät, skaffa jobb och utbildning, och så vidare. Då brukar även familjesituationen redas upp, enligt Elisabeth Andersson.

— Fler och fler kvinnor tar kontakt med oss redan på ett tidigt stadium. Situationen behöver då aldrig urtarta fullständigt och kontaktfamiljen kan göra en positiv insats under en kort tid, säger Elisabeth.

Var tredje månad görs en utvärdering. Då möts socialtjänsteman, klient och stödfamilj och pratar om hur samarbetet har fungerat, och i vilken omfattning klienten behöver hjälp i fortsättningen.

Det här är en mycket effektiv åtgärd. Med såna här förebyggande åtgärder som sätts in i god tid, med hjälp av helt vanliga människor, sparar man både budgetpengar och mänskligt lidande, menar Matti Kortelainen, behandlingsassistent och kollega till Elisabeth.

Ökande åtgärd

Kontaktfamiljer är inget nytt begrepp inom socialvården och lär ha funnits som formaliserad vård åtminstone sen 70-talet. I socialtjänstlagen från 1982 omnämns begreppet, och nu är kontaktfamiljer den typ av stödåtgärd som ökar mest i landet, enligt Margareta Erman på kommunförbundet.

Malmö kommun anlitar cirka 200 kontaktfamiljer. Totalt kostar det skattebetalarna i kommunen cirka 3,5 miljoner kronor årligen. Siffran avser tiden november -89 till november -90, enligt Göran Nilsson på budgetavdelningen.

Men måste man organisera vanlig mänsklighet och vill vi ha ett sånt samhälle? Kan inte grannar och vänner ställa upp ändå?

— De flesta vill inte stå i tacksamhetskuld till sina grannar, men har samtidigt inte råd att anlita en barnvakt, menar Elisabeth.

— Vi sammanförde några ensamstående mammor på försök ett par gånger. Vi hoppades att några av mammorna skulle finna varandra och rent spontant hjälpas åt med barnpassning och goda råd. Men det verkar som om de var för inkräpta i sina egna problem för att orka ta del av någon

annans bekymmer. Vårt försök blev inte alls vad vi hade hoppats på och vi fick lägga idén åt sidan, berättar Ann-Catrin Håkansson, behandlingsassistent.

Tillbaka till familjen Helldén. Hemma hos Ginny och Sven är det ombonat och pyntat. Hunden Caesar är idel glädje och hälsar oss grundligt välkomna. Sextonåriga Petra verkar just så sund och stabil som man önskar att alla tonåringar vore. Lillebror Per i fembarnsfamiljen har för tillfället flytt fältet. Hur orkar man engagera sig i så här mycket när man har så stor familj?

— Jag tycker helt enkelt att det är roligt med barn. Vi har haft en härlig gemenskap i vår familj. Nu är våra äldsta barn utflugna ur boet och den yngsta är fjorton år, berättar Ginny.

— Dessutom ser jag dagligen i mitt jobb barn som mår dåligt och då bara måste man försöka hjälpa till på något sätt, säger Ginny.

Trygghet och engagemang

Ginny arbetar som fritidspedagog på ett fritidshem mitt i stan. För drygt tre år sedan frågade mamman till en av de pojkar som Ginny arbetade med, om hon ville bli deras kontaktfamilj. Ricard var ett så kallat

Barndomen är inte bara ett tillstånd innan man blir vuxen.

Barndomen är en levande del av en kultur på samma sätt som grenarna är en levande del av ett träd.

Ett träd som berövats sina grenar är inte längre ett träd.

På samma sätt är en kultur berövad sin barndom, inte längre en levande kultur.

Det är i barndomen vår kultur har källan till kreativitet och nytänkande. Det är i barndomen näringen till ett gott vuxenliv finns. Här flyter kärlek och aggression fritt. Här syns allt.

Utan barndomen kommer rättvisan att vika för maktbegär.

Utan barndomen kommer demokratin att vika för tyranniet.

(Trond Viggo Torgersen, barnombudsman i Norge).

problembarn och Ginny hade engagerat sig för att etablera en bra kontakt dem emellan. För Ginny kändes det rätt att ställa upp även utanför jobbet, och på så vis blev familjen Helldén kontaktfamilj.

Helldéns blev kontrollerade och hembesök gjordes, men kontakterna med socialförvaltningen gick ovanligt snabbt, mycket tack vare Ginnys arbete. Annars är det inte ovanligt med upp till två års väntetid.

Ricard behövde mycket stöd i början och det tog en hel del kärlek och energi att nå honom. När vi kände att nu börjar det fungera bra, så fungerade det tydligen bättre på hemmaplan också. Vi hade gärna fortsatt, men mamman tyckte att hon hade fått den hjälp hon behövde och det får man respektera, säger Sven.

Familjen Helldén ville fortsätta att vara kontaktfamilj och efter att ha träffat Carolins och Henriks mamma, bestämdes det att syskonen skulle få komma en helg i månaden, plus Carolins extradag mitt i veckan.

Nu är familjen Helldén inne på sin tredje familj. Den här gången är det mamman som behöver någon annan vuxen att tala med, samt någon gång emellanåt hjälp med barnpassning. ✕

Det tysta våldet

av Boel Hallberg

Det är vanligare än vi tror. Det slår mot dem som är svagast.

Barn som är offer för det sexuella våldet återfinns i alla samhällsgrupper. Om alla de, som varit utsatta, reste sig upp och talade, skulle vi få en styv kuling som svepte över landet. Men locket ligger fortfarande på.

xuellt utsatta barnen. Många av de barn vars vittnesmål ifrågasattes eller underkändes, är i dag vuxna och kan berätta sanningen.

Fördömer inte

Monica Dahlström -Lannes är tveklös när hon tar barnens parti. Men hon är inte ute för att fördöma den vuxne förövaren. Hon

1990 polisanmälades 1746 sexövergrepp mot barn under femton år. Då är antalet brott mot ungdom mellan femton och arton år inte räknade. (Källa: Brottsförebyggande rådet.). Den verkliga siffran antas vara minst tio gånger så stor, alltså fler än de som årligen skadas i trafiken.

Monica Dahlström- Lannes, kommissarie på Polishögskolan, har flerårig erfarenhet av arbete med barn som är offer för sexuella övergrepp. Hon har på Rädda Barnens Förlag givit ut en bok i ämnet: Mot dessa våra minsta. Boken tar upp övergreppens omfattningen och hur man upptäcker dem. Dessutom visar hon på möjligheten att inte enbart straffa förövaren, utan ger idéer till hur de mönster som lett till övergreppen, kan brytas.

Svårt att fälla

Det är fortfarande svårt att fälla en vuxen för sexuella övergrepp mot barn, trots att samstämmiga undersökningar visar att färre än en procent av barnen ljuger i dessa typer av mål.

Ibland är det mycket svårt, eftersom det ofta sker inom hemmets "trygga" väggar, och gärningsmannen- eller kvinnan, är en känd och älskad person; förälder, syskon, släkt eller bekant.

Många barn håller tyst om dessa övergrepp. En del orkar inte bära smärtan som tillfogats dem och "glömmer" i vuxen ålder vad de utsatts för. Andra går livet igenom och anklagar sig själva, "jag kunde ju sagt nej". Skammen och skulden tynger och holkar ur. I vissa, men inte alla familjer, där en eller båda föräldrarna har erfarenhet av incest från sin egen barndom, går mönstret igen. Så sluts cirkeln och regnerar sig själv. En barndom är stulen.

"Det finns två personer i samma människa. Jag har sett något annat av den jag älskar och beundrar." (Ur Monica Dahlström- Lannes bok "Mot dessa våra minsta"). Bild: Hillevi Nagel

Men det finns hjälp att få, från polis, sociala myndigheter och landsting, även om mycket återstår att önska. Det handlar om att specialutbilda folk som i sitt yrke kommer i kontakt med barn, likaså att förstärka kunnigheten bland polis, domstol samt vittnespsykologer.

Sexuella brott är ett så allvarligt samhällsproblem att forskningen runt detta bör vara av samma angelägenhetsgrad som forskningen kring narkotika och Aids. Det måste alltså finnas tillräckligt med pengar för att man skall kunna följa upp de se-

nämner i sin bok att **alla** som våldför sig mot barn en gång i tiden själva varit utsatta för någon eller flera former av psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld. Dessa förövare har en gång varit förudmjukade barn vars integritet kränkts.

En majoritet av de sexuella övergreppen utövas av pappan gentemot dottern. Ibland är mamman delaktig eller ger sitt passiva stöd till pappans våldförande. Även kvinnor våldför sig på sina barn. Det kan fråga om mer diffusa handlingar, som att mamman smeker barnets könsdelar onor-

malt länge, eller i de fall offret är en pojke, tvingar honom att ersätta en frånvarande fullvuxen mans plats i sängen. Lesbiskt våldförande förekommer så gott som inte alls. Däremot är det inte ovanligt att unga pojkar utsätts för sexuella övergrepp av män.

Högriskgrupper

Barn som är känslomässigt undernärda är de som mest riskerar att råka illa ut. Ofta lever de en sluten familj där gränserna mellan mamma-pappa-barn är oklara. Ibland förekommer miss-handel. Dubbelarbetande, slutkörda mammor saknar ork och kraft att uppfatta barnets signaler på hjälp. Skola, fritids och läkarvård brister i uppmärksamhet på barnets utsatthet.

De tysta offren för sexuella övergrepp drivs ut i samhället med ett destruktivt arv som säger dem att de inte själva rör över sin kropp, eller kan värja sig mot omgivningen önskemål.

Många vuxna som själva varit utsatta som barn har ändå klarat sig bra. Det går att leva ett rikt liv även med dessa minnen i bagaget. Men ofta finner man människor som inte orkat

bära skadan bland prostituerade, kriminella, och patienter på psykiatriska kliniker. Enligt Monica Dahlström -Lannes visar en undersökning som Rädda Barnen gjort att trettio procent av sexuellt utsatta ungdomar har försökt att begå självmord.

Tro på barnet

En del barn orkar berätta. För den andra föräldern, kompisen eller kanske skolsköterskan. När avslöjandet kommit gäller det för omgivningen att konsekvent stötta barnet, och tro på vad det säger. Det

är viktigt att barnet får veta att det gjorde rätt som talade. Barn är mycket lojala mot sina föräldrar och säger stundtals för lite, än hela sanningen, för att skydda dem mot straff.

Men det begångna våldet mot barnet, hoten, skrällen, lever kvar. Också ett band av beroende som nu måste brytas.

När då barnet bryter sig loss och möts med misstro eller förakt, ökar utsattheten. En del barn orkar inte själva leva med sin situation utan flyr till ett förnekande, "det händer inte mig, det händer inte nu". Även barn med stöd från omgivningen, t.ex. en polis som utreder fallet, orkar inte alltid stå på sig, utan drar tillbaka sin berättelse inför domstol. Men, understryker Monica Dahlström -Lannes, även om det är svårt, så är det alltid bäst för offret att berätta.

Erfarenheten har visat att de barn som har styrkan att hålla ut när det är som jobbigast, efteråt mår bättre och ångrar inte att de vågade tala. *

Här kan du som är barn och utsatt för sexuella övergrepp vända dig:

Barnens rätt i samhället (BRIS)

Tel: 020 - 910091

(kostar en markering)

Rädda Barnen

Barn och ungdomspsykiatriska kliniken (BUP) i din stadsdel

Polisen

Skolsköterskan

Alla dessa har tystnadsplikt

För vuxna som söker hjälp:

Kvinnjourer

Mansjourer

Psykiatriska öppenvården

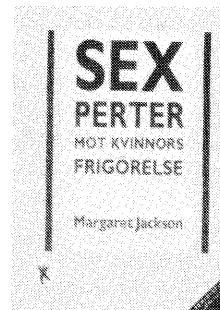
Kriminalvården i Göteborg

Stödcentrum mot incest i Stock-

holm, Göteborg och Umeå

Alla Kvinnors Hus i Stockholm

Manscentrum i Stockholm

Sexperter

av Margaret Jackson
Acca bokförlag

Margaret Jackson är feminist och sexforskare. Hon är kritisk mot den "sexuella revolutionen" som hon anser skett uteslutande på mäns villkor och ytterligare förstärkt deras sexuella makt.

Jackson kritiserar sexologer som Ellis, Kinsey, Masters och Johnson och visar hur de genom att forma teorier om kvinnors sexualitet gett vetenskaplig status åt mäns kvinnohat och bortförklaringar av våld mot kvinnor.

Intressant, rappt och pedagogiskt skrivet.

Utgiven 1988.

När *Institutet för framtidsstudier*, inspirerat av den amerikanske futurologen *Alvin Toffler*, frågade svenska gymnasieungdomar vad de skulle göra på sin fritid om de bara behövde arbeta tjugo timmar i veckan i stället för fyrtio — med bibehållen lön — svarade nästan alla:

— Vara tillsammans med familjen.

På frågan hur ungdomskriminalitet uppstår, svarade bortåt 90 procent:

— När föräldrar har dåliga relationer till sina barn.

På frågan vad som är viktigast i livet, blev svaret: hälsan. Och därefter:

— Att ha någon att leva med, att bo nära föräldrar och syskon.

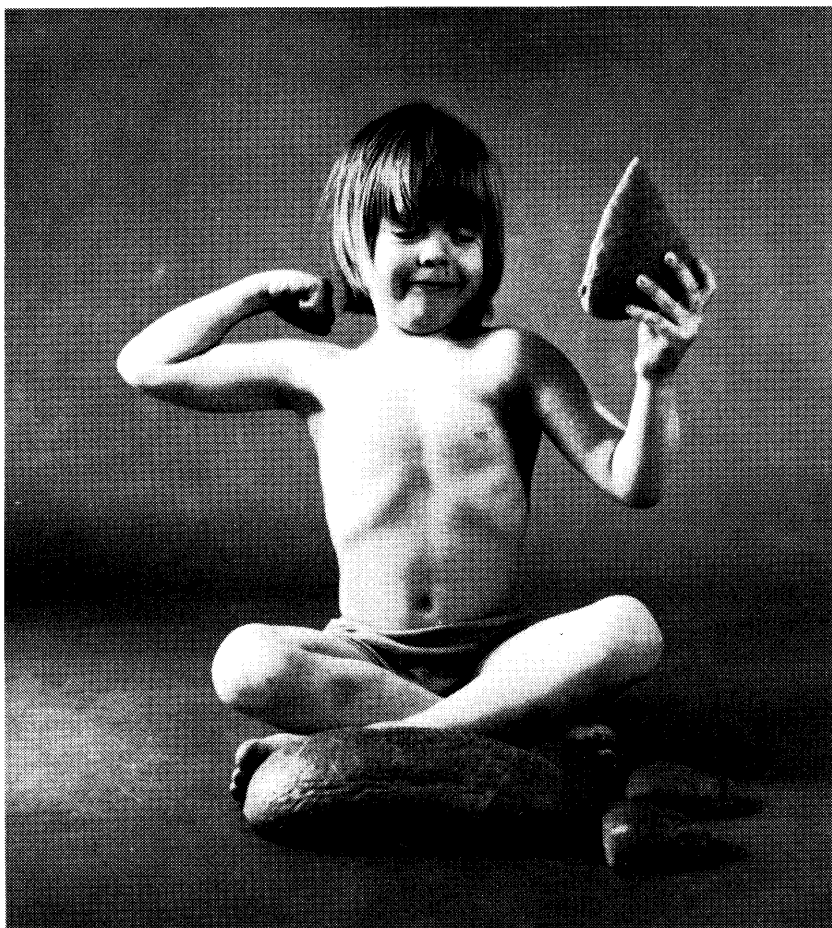
Nu ska *alla* goda krafter tas till vara i arbetet att utveckla svensk barnomsorg. Därför kommer regeringen inom kort att lägga fram en proposition som öppnar för ytterligare alternativ inom barnomsorgen.

Det sa socialminister Bengt Westerberg när han talade vid en barnomsorgsmässa en månad efter valet.

Vad som framgår ur flera artiklar i detta nummer av **Vi Män**, är regeringens intentioner den motsatta.

Man kan undra vilka föräldrar det gäller, då Bengt Westerberg talar om valfrihet, och vilken personal det är som lättare kan välja sin uppdragsgivare, då många snart inte kommer att ha någon uppdragsgivare alls.

Barnhälsan i Sverige

Sverige har långa traditioner när det gäller förebyggande barnavård och har varit ett föregångsland och ett föredöme för omvärlden. Sverige har den största välfärden, de friskaste barnen och den lägsta spädbarnsdödligheten i världen.

Men hälsoproblemen bland barn finns och är kanske större än vad många insett. De har över tiden förändrats i karaktär och betydelse på grund av förändrade levnadsförhållanden och större krav på fysiskt och psykiskt välbefinnande.

Uppluckringen av den gamla familjestrukturen orsakar familjesociala problem, relationsstörningar, skilsmässor, uppbrutna sociala nätverk och ökat missbruk. Barnen riskerar i dessa situationer att fara illa.

Barnfamiljernas ekonomi har försämrats jämfört med andra grupper och var tionde familj lever under eller nära fattigdomsgränsen.

Utsikterna för god hälsa är sämre för lågutbildade än för högutbildade. Det kan avspeglas i livsstil som sämre kostvanor, vilket påverkar viktutveckling och tandhälsa. Utbrett tobaksbruk ökar risken för infektioner och allergier hos barnen. Skilsmässor är vanligare och de sociala nätverken sämre, vilket bidrar till sämre psykisk hälsa hos barnen och ökad vårdkonsumtion.

De resurssvaga familjerna i samhället har också svårare att skydda sig för miljöfaror och kemiska hälsorisker.

En utsatt grupp är barnen i flyktfamiljerna som har svåra upplevelser bakom sig. Ovissheten om framtiden i Sverige och kulturmotsättningar medverkar till att ge psykiska problem.

Barnafödande har ökat kraftigt de senaste åren. Resurserna för förlossnings- och BB-vård har däremot inte ökat. Eftersom

den medicinska säkerheten måste vara optimal har man måst prioritera insatser under graviditet och förlossning.

Konsekvensen har blivit minskade resurser för eftervård. Eftersom BB-tiden har halverats kan man beräkna att vårdinsatserna också har minskat motsvarande. Det är mycket allvarligt av flera skäl. Ett är att nästan en tredjedel av mödrarna har komplikationer under graviditeten vilka måste följas upp noggrant också efter förlossningen såväl medicinskt som psykologiskt. Många mammor med normal förlossning behöver också starkt stöd för att lära sig ta hand om det nyfödda barnet på ett bra sätt. För detta finns inte tillräckliga resurser varken under BB-tiden eller efteråt genom distriktsvården.

En tredjedel av de nyblivna mödrarna är nedstämda och mår dåligt när de har spädbarn. Det kan leda till störningar i mor-barn-relationen med svåra konsekvenser för barnens framtid.

Mödrahälsovård, BB och BVC, och samordning av insatserna är en av förutsättningarna för att stödja de nyblivna mödrarna.

Socialtjänsten måste avsätta mer resurser för preventivt arbete. Som det nu är kommer den in alldeles för sent — när problemen blivit manifesta.

Den sjukvård som erbjuds barn är lättillgänglig och av hög kvalitet. Det totala vårdutnyttjandet för barnen har varit konstant under en tioårsperiod. Detta trots förändringar i sjukdomsramat som ökning av allergier, frekventa infektioner hos daghemsbarn, ökning av diabetes, fler mycket små för tidigt födda barn med långa vårdtider och neurologiska skador med mera. Specialvården har under en tioårsperiod effektiviserats. Primärvårdens utbyggnad har inte resulterat i att den tagit hand om fler barn, tvärtom har fem procent av besöken hos läkare i öppen vård flyttats från primärvård till specialistvård.

Barnovänliga miljöer finns både på lasaretsavdelningar och vårdcentraler. Sjukdomsupplevelsen kan förvärras härigenom och behandlingen försvåras.

Den personal som ska ha hand om barn bör ha specifika kunskaper om barns utveckling och behov i kombination med tillräcklig medicinsk kompetens.

Kostnaderna för hälso- och sjukvård till barn under fem år utgör cirka fem procent av landstingets totala utgifter för hälso, och sjukvård. De preventiva insatserna för barn, det vill säga BVC-verksamheten, utgör en procent av hela budgeten. En större satsning på barnen skulle kunna leda till bättre hälsa och minskat sjukvårdsbehov i högre åldrar.

Hälsoprofilerna för kommunerna visar att barnens hälsa är olika beroende på var de bor. Hälsa samvarierar med sociala faktorer, familjestruktur och hälsan för den vuxna befolkningen.

Kommuner med högre sjuklighet och hälsorisker bör satsa mer på prevention och samverkan mellan primärvård- socialtjänst och övriga kommunala organ än vad de gör idag. *

Efter gulfkriget

Barnen i Irak dör av näringsbrist och smutsigt vatten

av Elin Clason

170 000 barn under fem år kommer att dö i Irak det kommande året i sjukdomar orsakade av Gulf-kriget.

— Kriget tog slut den 28 februari. Den 9 mars åkte vi från Amman till Bagdad med en av de första hjälpsändningarna, säger Kjell Jonasson, koordinator för den humanitära hjälp, som Mellanöstens kristna råd fört in i Irak under våren.

Kjell Jonasson ansåg vid ett tidigt stadium att FN-sanktionerna mot Irak måste brytas.

— FN och frivilligorganisationerna kan inte förse en hel befolkning på 18 miljoner människor med mat och medicin, säger han. Människorna kommer inte heller att finna sig i att stanna kvar och bli offer för hungerdöden. I en akut situation kommer de att fly mot landets gränser igen, som kurderna gjorde i mars, när deras uppror slagits ner.

— Irak måste få sälja olja för att kunna hjälpa sin egen befolkning. Det handlar om att rädda människoliv.

Tystnad

Kjell Jonasson är kritisk till massmedias bevakning under kriget och talar om en tystnads konformitet efter vapenstillståndet och fredsförhandlingarna. Inte heller "segrarna" i FN-alliansen tycks vara intresserade av att massmedia avslöjar att det för dem så framgångsrika och oblodiga kriget fick mycket svåra följdverkningar inte bara för befolkningen i Irak, utan långt utanför krigsområdets gränser, menar han.

88 500 ton bomber

Ännu finns inget facit över krigets slutgiltiga kostnader och effekter på människor och miljö inom själva krigsområdet. Men de uppgifter som finns räcker för att förstå att de 88 500 ton bomber, som de allierades

flyg fällde i mer än 800 000 flygräder över Irak under 43 dagar, inte bara förstörde stora delar av det irakiska krigsmaskineriet.

Också fabriker för produktion av medicin och livsmedel, kraftstationer, dammar, tele- och elnät, vattenrenings- och avloppssystem, sjukhus och hälsovårdskliniker, bostäder och arbetsplatser.

Endast åtta procent av bomberna var så kallade smarta precisionsvapen och av dem nådde bara 80 procent sina mål. Resten missade, liksom 50-70 procent av de "vanliga" bomberna, de militära målen.

Undernäring

Före ockupationen av Kuwait, sanktionerna och kriget, importerade Irak 70 procent av sitt behov av livsmedel, 75 procent av all medicin, samt maskindelar, bilar, vapen etc.

Importen betalades med inkomster från oljeexporten.

Sedan ett år tillbaka kommer praktiskt taget inga varor in i Irak. Barnmat, mjölkpulver och medicin, som beställts före kriget ligger i olika hamnar och förstörs. Iraks egna lager av förnödigheter håller på att ta slut.

De viktiga livsmedlen är ransonerade till ett minimum. Därför har större delen av befolkningen sedan ett år tillbaka varit hänvisad till statliga ransoner på lite mer än 1000 kalorier per dag, vilket är mindre än en femåringss dagsbehov.

De olika läkarteam, som besökt Irak menar att denna långvariga brist-situation resulterat i undernäring, som i sin tur utgör underlag för epidemier.

Före kriget dog cirka 50 000 barn i diarré-sjukdomar per år. Idag har antalet fyrdubblats. *

Regeringen måste ompröva behandlingen av flyktingbarn

Under Rädda Barnens årsmöte den 26 maj antogs följande uttalande:

Flyktingbarnens rättssäkerhet är inte garanterad i Sverige. De har drabbats av att humanitära skäl nu ges mindre vikt i asylfrågor. Barn utvisas fortfarande trots att de varit i Sverige en längre tid, rotat sig och fått kamrater här. Detta är inte bara inhumant. Det strider också mot själva andan i FNs konvention om barnens rättigheter som kräver att hänsyn tas till barnets egentliga intressen.

Väntetiderna för asylsökande har förkortats, men är alltför orimligt långa. Det innebär svåra påfrestningar inte minst för barnen — något som i sin tur blivit en växande plåga för såväl föräldrar som personal på förläggningarna. De ensamma flyktingbarnen är särskilt utsatta.

Det måste slås fast att Barnkonventionen utan förbehåll gäller alla barn som finns inom landets gränser, alltså även asylsökande barn. Liksom andra barn i landet skall de få möjlighet att efter förmåga yttra sig innan beslut fattas om deras framtid. Klart är också att de asylsökande barnen har samma rätt till hälso- och sjukvård samt rehabilitering som svenska barn. Detta respekteras inte överallt.

Fortfarande händer också att asylsökande barn sätts i fängelse inför en planerad utvisning. Även detta måste anses strida mot konventionens anda och principen om "barnets bästa".

Mot bakgrund av att Barnkonventionen nu trätt i kraft begär Rädda Barnen att regeringen i grunden omprövar behandlingen av flyktingbarn och att otvetydiga beslut nu fattas om att barns talesrätt i asylärenden garanteras, att de asylsökande barnen inte diskrimineras när det gäller till exempel hälsovård, att asylsökande barn inte sätts i fängsligt förvar och att de barn som rotat sig i landet får stanna.

Mässfest

Karl Vennberg kryssar skyndsamt mellan rödljusen vid Liseberg. Det är lunchdags och det litterära sällskap som nyss bevistat en poesidebatt hastar nu för att få något i magen innan nästa programpunkt tar vid.

av Boel Hallberg

Vid Svenska Mässan vajar flaggorna, trottoarerna kantas av varmkorvförsäljare och en ensam hjulburen bokhandlare inom begagnat bjuder ut sina alster framför entrén. Mässbyggnaden påminner med sin rymliga platta arkitektur stadigt bunkrad i asfalten om en blåval som ligger och silar plankton, sväljer och spottar ut.

Och ut och in genom svängdörrarna väller den, publiken, som under tre hektiska dagar ges tillfälle att ta del av en fullkomlig kulturexplosion där inte bara bok, serieförlag och tidskrifter finns med, utan även representanter för kulturföreningar, teater och bibliotek.

Innanför dörrarna råder en stämning av förvirring gränsande till kaos bland besökarna.

Välorganiserade mässvärdinnor i stärkta blå dräkter upprepar leende "en i taget!", delar ut programblad och ger vägbeskrivningar åt den vilsne.

Barnboken 400 år

Med denna i hand ger jag mig ut på jakt efter Barnkulturen. I år är det fyrahundra år sedan barnboken föddes och Mässan har därför satsat extra på barnen. I

barnbokförlagens montrar lockar gamla och nya utgåvor i glatta, färgrikt illustrerade omslag, men var är den tilltänkta läsekretsen?

Kan det vara de som trängs vid serieborden för en liten gratisglutt i favoritmagasinet? På barnens torg sitter en slokörad liten grabb och begrundar utfallet av den senaste prisutdelningen. Ett av de större förlagen, med utgivning även för de yngre, har på sina väl tilltagna kvadratmeter placerat en av sina författare som tillfället till ära signerar sina böcker.

Tillströmningen är dock måttlig, men över lägret hägrar en trivsam, uppsluppen stämning. Det är fest, både för besökare och bokfolk.

Med anledning av fyrahundraårsjubileet diskuterades naturligtvis barnbokens ställning i dag. Vad har egentligen hänt under alla dessa år? Tillmäts den sin rätta betydelse med tanke på att det är barnlitteraturen som dominerar den årliga bokutgivningen? Utbudet i dag är ju långt ifrån bara Pippi och Nalle Puh.

Visste ni förresten att det var A.A. Milnes stora olycka att han trots trägna försök aldrig blev erkänd som vuxenför-

fattare? Nalle Puhs pappa, läst av miljon-tals barn och vuxna, dog som en bitter man därför att han aldrig slog igenom som "riktig" författare. En attityd som tyvärr förekommer ännu i dag, inte bara hos läsarna utan även inom de egna leden.

Inte riktigt "fint"?

Det finns barnboksförfattare som urskuldande säger att de "bara" skriver barnlitteratur. Orsaken kan delvis ligga i att det förekommer dålig kvalitetssällning inom genren. Har man stött på ett par tre dåliga barnböcker så är risken för generaliseringar stor. Och Herregud, vad gör recensenterna? Finns det någon vuxenlitteraturkritiker som skulle drömma om att recensera en bok ett år efter utgivningsdatum?

Utvecklingen har som synes gått påfallande långsamt. Men vi är väl alla ense om att barnboken är alldeles nödvändig för barn, och kanske även för deras föräldrar?

Vi Mänskor har botaniserat bland höstens bokutgåvor, och valt ut några som vi tycker är bra.

Varför inte några hårda paket under granen i år?! *

Nasses Taxi

Sven Nordqvist
Opals Förlag

Nasse har hittat nåt på vägen. Det har två pinnar och ett hjul. Och så är det blått Han tar tag i pinnarna och förstår att det är något att springa med.

— Vad snabbt det går. Jag hinner knappt med.

Uppföljaren till Nasse hittar en stol. Pigg och kul bok som värmer i hjärtat. För barn 3 - 5 år.

Katten och fjärilen

Ruth Brown
Sjöstrands Förlag

Katten och fjärilen är goda vänner och leker tillsammans sommarn lång. Men en vacker dag vågar de sig längre ut i världen än vanligt

och hittar en värld som liknar deras egen precis — men ändå är det inget som stämmer...

Lätbegripligt om miljöförstörelse. För barn 5 - 7 år

Alice och Nisse i Lustiga huset

Text: PC Jersild
Bild: Mati Lepp
Carlsen Förlag

Det var höst och skolan hade just börjat. Alice och Nisse hade haft en jobbig dag. För att muntra upp dem föreslog pappa att de skulle hitta på något riktigt kul tillsammans. Men det borde de aldrig ha gjort...

För barn 7 - 9 år.

Drömvargen

Paul Goble
Carlsen Förlag

Tiblo är för liten för att leka med de äldre pojkarna men blir snart trött på att plocka bär med kvinnorna. Han smiter upp i bergen med sin lillasyster, Tanksi, och de båda syskonen märker inte att solen börjar gå ner.

De fryser och är hungriga, Tanksi börjar gråta. Men så hittar de en grotta. Och i Tiblos drömmar kommer en varg...

En mycket vackert illustrerad bok om ett indianfolk. För barn 7 - 9 år.

Barnet i skrubben

Text: Rose Lagercrantz
Bild: Eva Noreen
Carlsen Förlag

Det här är en historia från den tiden det inte var så roligt på dagis - inte på det dagiset där busen Simon går i alla fall. Men nu är det finemang, tack vare Fanny Rosenskön.

Det handlar om en nyckel också, en nyckel som kom bort, kan vi tala om. Den som fröken Ruth letar efter än idag..

Lämpad för högläsning på dagis. Annars för barn 7 - 9 år.

Östan om sol, västan om måne

Illustrerad av P.J. Lynch
Carlsen Förlag

Gammal folksaga i nytgåva med fantastiska illustrationer.

För barn 9 - 11 år.

Sju timmar till midnatt

Text: Michael Ende

Bild: Regina Kehn

Bergs Förlag

Trolleridirektören Belsebub Kvackman och hans faster, penninghäxan Tyrannia Vampyrén, är i knipa på nyårsaftons eftermiddag. De har inte fyllt sin kvot av illdåd för året, och följderna kan bli högst otrevliga. Orsak till förseningen är katten Maurizio och korpen Jacob, som sänts ut som spioner av djurens rådsförsamling.

Nu börjar en kapplöpning med tiden: ska Kvackman och Tyrannia med hjälp av den magiska önskepunschen kunna nå sitt mål före midnatt - eller ska de båda djuren lyckas rädda världen från undergång?

För barn 10 - 13 år.

Molnet

Gudrun Pausewang

Bergs Förlag

Någon gång under nittioalet, när Tjernobyli nästan fallit i glömska, händet det som inte får hända: en härdsmälta i ett västtyskt kärnkraftverk.

Myndigheterna försöker tysta ned saken, men befolkningen grips av panik och flyr från katastrofområdet. Mitt i tumultet står fjortonåriga Janna och hennes lillebror Uli, som är sju år. De måste försöka klara sig undan på egen hand, eftersom deras föräldrar hade rest bort på ett par dagar just innan olyckan hände. På sina cyklar stretar Janna och Uli norrut, bort från det osynliga, dödliga molnet i söder.

Ungdomsböcker.

Därvarns resa

Mats Wahl

Bonniers Förlag

Därvarn har Lars Thorbiörnsson fått heta ända sedan han kom till världen. Därvarn är den som fördärvar, som ställer till olycka, och sådant är Lars duktig på, fast han inte duger till mycket annat. Det påstår i alla fall folk på Fårö om fiskarens Thorbiörns olycksfägel till son.

Fantasins grammatik

Gianni Rodari

Korpens förlag

En praktisk bok om skapandet, fantasin och konsten att berätta historier. Vänder sig till alla som vill utveckla sitt språk, sin fantasi och sitt skapande berättande. Boken innehåller även ett stort antal övningar.

Barnet - den sista slaven

Matti Bergström

Seminarium Förlag

All utveckling förutsätter kreativa, nydanande individer. I kunskapsskolan släcks dessa förmågor genom att ett alltför starkt kunskapstryck förs in alltför tidigt. Låt istället barn behålla sin naturliga lekfullhet och "vildhet" - befria barnet!

Matti Bergström har tidigare gett ut "Hjärnans resurser - en bok om idéernas uppkomst".

Lusten att skapa

Elisabeth Skoglund

Bergs Förlag

"För att man ska kunna vara kreativ fodras mod, lust och tillit. För att våga låta barnen vara kreativa måste jag kämpa med mitt eget mod, min egen lust och min egen tillit, skriver Elisabeth Skoglund i denna inspirerande bok om barn, konst och kreativitet. Innehåller praktiska övningar. Rikligt illustrerad i fyrfärgstryck.

Dikter

Där rastlösheten bor

Jag som flög över
stadens gråtande massa
med skratt som öppnade
stängda hjärtan.

Hur kan jag då
gråta nu?
Du, min vän
det är inte enkelt.

Den här ungdomen
tär och fräter mitt
bröst till tomhet.

Jag kan inte
leka med smärtan
ej heller bära den hos mig.

Livet rinner likt sand
ur händerna
och jag är bara trött.

Du, ta mig till
sömnen. Vagga mig still
för jag vill ej vakna,
vill ej vakna mer.

Kär-leken

Jag är hemskt ledsen

Men min sorg är medfödd
och svår att klä i ord.

Du borde inte söka anledningar
hos mig, då jag hellre tiger
än pratar högt och gällt.

Jag är hemskt ledsen.

Över att inte våga
ty rädslan byggde bo i mig.
Det är lätt att bli
patetisk i dränkta ögon.

Jag är hemskt ledsen.

Det som för dig
bara var ord blev
betong i mig.

Jag är hemskt ledsen.

Nu, när jag inser att
min tystnad river
dig till avsked.

Jag dog.

Av Ina Callenberg

Tid

Du har väntat
och sköljt hjärtat
ditt i bitterhetens
alkohol.

Du har saknat, skrikit, gråtit.
Det gjorde ont.
Säg, visst var det
smärtsamt.

Dessa timmar
långa som ett sekel.
Låt oss hellre säga
stunder utav ensamhet.

Var det som att dö en smula?

Långsamt förfalla
i tidens eviga maskineri.
ja, min vän.

Här.
Det är kärleken jag gav.
Nu vet du också
timmens ångest.

Kär-leken

Det är mycket osynligt.
Avståndet.

Det irriterar mig
att du inte tränger
djupare in i mig
när jag ändå älskar dig.

Orden som hjärnan
la på tungan blev svåra
att spy ut.

Det förvånar mig
att jag som annars vrålar
blir stilla i ditt sällskap.

Kanske är det kopplet
runt min hals?

Gud älskar mig...

Han är så söt.
Jag är tacksam
för jag ser att
han givit mig ett ansikte.

Varje år när hösten
fäller löv ger han
mig år som jag
ska fylla ut.

Han ger mig såpbubblor
de sätter han över
huvudet på mig.
Bara för att jag
ska hålla käften.

Det är jag glad för.

Fyllor

Vi spelar fortfarande.
För att inte avvika.

Det borde inte lukta härsket kött,
men till och med den jämlike
doftar surt.

Under huden med
andedräkt av alkohol
träder spöket ut ur lakanen.

Att inte tacka och slicka fötter
är en synd.

Stå rak i ryggen
med bröstet fullt av hagel.
Det är få förunnat.
Utan mask.
Utan lögner.

Jag älskar Gud...

Han är en sak i luften.
Jag är en sak på jorden.

De säger att han ser mig, men jag
ser inte honom.

Jag hoppar ibland,
högt upp.
Jag faller ofta ner. Djupt ner.

Han tar aldrig emot mig.
Det är ett problem.

Att det kunde bli
så galet
bara för lite moln.

RECENSIONER

Novellsamlingen Rit består av tio träffsäkra noveller.

Alla kretsar de på olika vis runt unga kvinnors sökande efter en verklighet bortom orden, kring ett sökande efter det som kanske bara finns i drömmarnas oförutsägbara landskap. På ett nyanserat sätt skildras här personernas tankar och konflikter.

Till exempel får vi stifta bekantskap med den olyckliga transvestiten Marie Claire, med det vilsna kafébiträdet Anna-Karin, med Fredrika som drömmer om ett "antibröllop" där hon ska vara klädd i ett duschförhänge. Och vem är Mr Strangelove, existerar han bara i tonåriga Cecilias fantasivärld?

Här berättas också om samlevnad. Ett ungt lesbiskt par får en dag besök av den ena tjejens mamma, som inte vet om att de har ett förhållande...

Inger Edelfeldt närmar sig sina novellgestalter med skarpsinnig precision och stor iakttagelseförmåga. Personligheterna som stiger fram ur berättelserna fortsätter att leva i fantasin långt efter det att författaren satt punkt.

Med sitt laddade, suggestiva språk lyckas Edelfeldt skapa så levande porträtt att närvaron blir total.

"Inom henne fanns en gestalt som alltid ville ge sig av, ge sig in i det runt omkring henne. Nu ville den gestalten lägga sig i gräset hos syrsorna; somna. Det

Rit

Inger Edelfeldt
AWE/GEBERS, 1991

kändes som om hon skulle kunna lämna kroppen bara hon vågade. "Tolvåriga Mikaela flyr in i tystnaden då hennes pappa under en skogs promenad försöker få kontakt med henne.

Tiden är ett rum fyllt av möjligheter, väggarna kan på ett ögonblick lösas upp och försvinna. Men vad är dröm och vad är verklighet?

Hur tunn är den hinna som skiljer det ena från det andra?

Kan man bara kliva ur sig själv utan vidare utan att ta med sig något, utan att fortfarande bära med sig tusentals frågor?

Eller som Mikaela fortsätter sitt resonemang: "Det var som om hon kunde gå in var som helst i det hon såg, bli vem som helst, och när något återkallade henne till hennes kropp i baksätet på bilen blev hon förvånad, nästan skrämmd. Vad är det jag håller på att förvandlas till?"

Varför vill man förvandlas? Vem är det egentligen man vill bli?

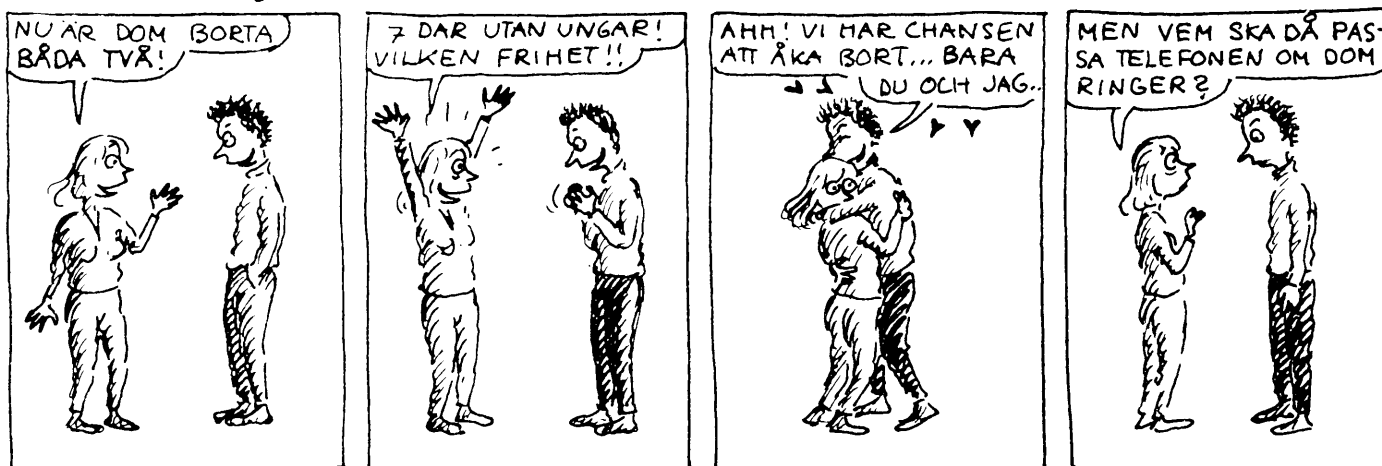
Människors invanda handlingsmönster och "riter" blir en trygghet, ett slags pseudoliv då det man söker inte står att finna, då det man drömmer om aldrig kan bli till.

Men bortom de här kraven på hur allt ska vara och hur man som "normal" skall bete sig finns en längtan kvar att spränga gränserna, att radera väggarna i det rum man inte förstår, eller förmår leva i.

Det är det Rit handlar om — om att befinna sig i gränslandet, inte bara mellan barndom och vuxenliv, utan också på tröskeln till någonting annat, till ett nytt, utforskat tillstånd.

Text: Gretha Sundberg

Ensamma Mamman

Scener i Moskva

Text och bild: Erni Friholt

Han bjuder upp till dans. På ruski? English? Njet. Så synd. Inga samtal blir möjliga.

Han är från Georgien och ser ut som en ung, ännu oskyldig Stalin. Business, den stående repliken av alla man frågar, ägnar också min georgier sig åt. Vi mimar ett tag fram och tillbaka, sen är dansen och minförrådet slut. Han dansar dessutom uruselt. I hans blick finns en stark längtan.

Kommer du tillbaka i morgon? Njet.

Nästansta kväll ser jag honom i intensiv uppvaktning av en kvinna han kan tala med. Champagne på bordet, blommor beordras fram, han matar henne med kaviar.

— Där har du missat nå't, skrattar Dorothy. Njet. Men upplevelsen läggs till pusslet jag försöker få ihop av livet i Moskva under den nya friheten.

Vid frukosten berättar en tysk man om ett jättestort tyskt-ryskt gasprojekt han arbetar på. Gasen ska ledas från Perm i Ural via rörledningar, två meter i diameter, till Europa.

4000 tyskar är anställda för att bygga infrastrukturen, det vill säga vägar, hus, skolor längs hela den långa gasledningsvägen. Dessa 4000, till 90 procent män, får alla sina förnödenheter direkt hemifrån på stora lastbilar.

I Perm finns ju ingenting, säger min sagesman, absolut ingenting utom lite kultur, musik och dans. Ryssarna kommer till oss i förläggningarna och vill köpa. Men vad kan de ge i utbyte? Nu försöker de sälja sina egna fruar!

Även på hotellet i Moskva där jag bor är prostitutionen uppenbar. Jag iakttar hettan utan värme på dansgolvet, hungern är så stor. Hungern efter vad? Den snabba upplevelsen, blicken redan inriktad på nästa möjlighet? Ibland är det svårt att veta vem som utnyttjar vem.

Tre undersköna kvinnor från Ukraina, i stan på business, vad annars, äter tillsammans med oss. De räknar ut att det nog räcker om jag ger dem 20 dollar för min del av maten.

Vasilij-katedralen

En man som intensivt uppvaktat en av dem hela kvällen och bjudit oss alla på champagne, slänger en hel näve rubel fram till betalning och sedan ännu en. Räcker det? Kyparen kan knappt dölja sin belåtenhet.

Billig läropeng

Jag tittar uppförande på den sköna från Ukraina, men skäms för att kräva mina 20 dollar tillbaka. Med svenska mått mätt en billig läropeng.

Nästa dag erfar jag den officiella kursen på dollarn. 32 rubel för 1 dollar!

På den svarta marknaden kan man få upp till 50 rubel. Dollarstinna och skrupelfria västerlänningar lever som krösusar i dagens Sovjetunion. Det är helt horribelt och djupt olustigt. På flygplatsen försöker man sig på en annan kurs: en dollar mot två rubel... En lärares eller en tolks månadslön är omkring 400 rubel.

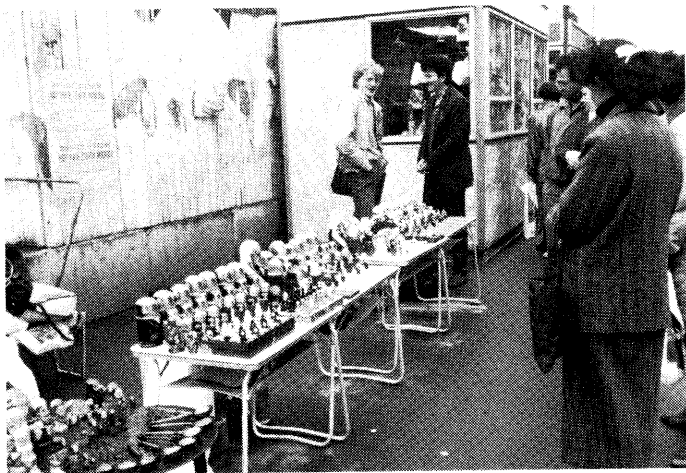
Jag har hjälpligt lärt mig några kyrilliska bokstäver. De leder mig till ett café, en trappa upp i ett vanligt hyreshus och visar sig sedan vara ett ordinarie matställe för stägäster. Lång kö fram mot disken, som överallt där något ätbart finns att köpa.

På en ännu våt bricka plockar jag åt mig bröd, smör, soppa, huvudrätt, kaka, redan färdigt socker- och mjölkblandat kaffe. Jag betalar 1,66 rubel för allt detta! Men min bortskämda gom säger: "Äckligt! Äckligt!" Mina bortskämda ögon fladdrar vilsna över detta utfordringsställe utan tillstymmelsen till trevnad. Jag smyg-betraktar mina ryska medmänniskor. Hur lång tid tar det att vänja sig vid detta.

Där står gamlingar och tuggar, unga mammor förmanar sina redan så snälla barn, en och annan tjänsteman smackar med god aptit. De betraktar även mig, vi utbyter leenden. Jag skäms, tuggar och tuggar.

Att lämna det oätbara skulle kännas förmätet. När jag går ger jag några chokladkakor till barnen. Till efterrätt, säger jag urskuldande. Jag skäms redan igen och känner mig som i Indien. Är detta land ett u-land? Alice från USA hade 22 par skor med sig, att ge bort...

Tamare har mirakulöst fixat en biljett till Bolsjoj-teatern. En dröm går i uppfyllelse. Svansjön på Bolsjoj! Jag klär mig fin i klänning och höga klackar. Det förvåntansfulla sorlet fyller salongen, prasslet med programmen. Sedan går ridån upp.

Grabbarna säljer Gorbajov som ryska dockor på Arbatovgatan

Soldater som flanerar skrattar gott åt dagens politiska skämt

Tjajkovsky och dansarna tar över. Det är gudomligt. Prinsens hopp är inte av denna världen. Som i slow motion stannar han liksom upp i luften innan han återkommer till jorden. Svanflickarna dansar med oerhörd precision. Allt blir till en enda stor njutning. Har detta land de bästa dansarna i världen?

Något har hänt

På Röda torget — kommer det också att döpas om? Mycket folk, precis som jag minns det från tidigare resor. Köer framför mausoléet där Lenin ännu ligger på parad. Men något har hänt.

De förut så strikta soldaterna har slappnat av, ja så till den milda grad att de själva blivit till flanerare. De samspråkar, skrattar och bryr sig inte ett dyft om huruvdia folk står i räta led eller ej. En och annan höttar åt småpojkar som försöker sälja vykort för redigt med dollar. Jag såg inte en enda tjej i den businessen. Grabbarna lär sig snabbt, både engelska och de rätta argumenten. Snart är de lika fullfjädrade som gatuförsäljarna i vilket kapitalistiskt u-land som helst.

Se här friheten, den fria företagsamheten, "marknaden" som ska frälsa det arma landet.

I Vasilij-katedralen sitter vakterna insvepta i filtare med fötterna på ett litet trågaller och en värmekamin bredvid sig.

Eng ung kvinna berättar att hon har det som extraknäck medan hon studerar. Vad studerar hon? Engelska. Hon talar redan perfekt, ändå kom hon inte in på den högre kursen. Konkurrensen är knivskarp. Hon är lycklig att hon fått detta vaktjobb, säger hon.

Vid utgången står en ung man och försöker sälja sina målningar av katedralen för 7-8 dollar styck. Vackra men lite stereotypa, tycker jag. Han blir ivrig och bjuder mig hem till sig och sin fru, som också är konstnär. Där har jag mina riktiga tavlor, säger han. Det visar sig att frun väntar barn och att de är livrädda för att föda barnet i Moskva.

Här dör så förfärligt många, både barn och mödrar vid förlossningar. Vad ska jag göra om jag förlorar min fru, frågar den smått desperate. Han försöker få ihop dollar så att de kan åka till England och föda barnet där. Men 200 dollar är det högsta beloppet någon får ta med sig till utlandet. Det vill allt till att ha vänner därborta.

Tamara, som är parlamentsledamot och den enda kvinna som valts att företräda Vitryssland, bjuder på lunch i huset där utskotten sammanträder och arbetar. I huset finns utöver matsal också en tvättstuga och några små shoppar med basvaror, för att underlätta kvinnornas (!) arbete lite. Matköerna ute på stan är ändlöst långa och befolkas till mins 80 procent av kvinnor.

Det värsta är, enligt Tamara, att tillgången är så oberäknelig. Helt plötsligt finns inget socker, inte ens på hotellet. Tamara säger att det finns, men gång har bildats som stryper matillförseln till Moskva. De stoppar matkonvojerna i utkanterna av stan under vapenhot. Sedan säljer de till utvalda eller högstbjudande. Den ekonomiska politiken tycks helt ha glidit ur händerna på politikerna.

Köerna är förstås ett stort elände. Samtidigt utgör de en social mötesplats. Elena berättar: en kvinna i kön beklagar sig att hon inte har sett till ost på ett helt år. Då vänder sig en annan om. — Du kan inte vara från Moskva. Här har vi för länge sedan lärt oss göra ost själva. Här får du receptet...

Humorn, eller galghumorn frodas också: För köpte vi vad vi behövde, idag köper vi det som finns... Och även om man ser många bistra miner, berättar kvinnorna om sammanhållning och mycket inbördes hjälp. När jag för författaren Krapotkin på tal och hans utmärkte bok om just Inbördes hjälp, känner ingen till honom. Han var kommunistisk anarkist förstås, men borde få en renässans.

Säljer klassiker i tunnelbanan

En typ av köer blir jag smått avundsjuk på. I tunnelbanan till exempel leder den fram till en kille med en låda full med tjocka böcker. Det är klassikerna Tjechov, Puskin, Dostojevski man vill komma i besittning av. Måhända finns där till och med en Krapotkin. I tågagnarna sedan ett hav av böjda huvuden, alla med näsan i en tjock bok. En fröjdefull syn för en före detta lärare.

Nå, hur går pusslet ihop? Det går inte ihop!

Å ena sidan en nöd och fattigdom mera synlig och kanske också redan större än förr. Å andra sidan en kultur och en satsning på kultur minst lika stor som förr och mera mångfacetterad. Å ena sidan en stor boklig kunskap och en hunger efter mer, å andra sidan en stor naivitet vad gäller de ekonomiska realiteterna.

Fader staten har tagit sin hand från sina barn, de måste klara sig själva nu. Några kommer snabbt att bli fixare, utnyttjare, smarta kallas de hos oss. Andra åter, det stora flertalet gissar jag, kommer att bli beroende av de andras godtycke och utlämnade till bitter resignation. Handikappade, gamla, barn kommer att falla igenom.

— Tidigare var det partiboken som öppnade dörrar, idag är det plånboken, sa en luttrad kvinna. Men en ung kille replikerade: Idag lever vi mitt i historien och alla möjligheter står öppna för oss.

Entusiasm och övergivenhet — från socialistiskt maktnissbruk till kapitalistisk utslagning. Ungefär så såg jag det i Moskva i september-oktober 1991. *

Kvinnor och mänskliga rättigheter i Moskva

av Erni Friholt

I fyra veckor pågick den Europeiska Säkerhetskonferensen (ESK) i Moskva, med underrubrik 'Den mänskliga dimensionen'.

62 parallellaktiviteter i form av konferenser, seminarier, med mera, pågick samtidigt. Därom visste jag ingenting i förväg. Svensk press bevakade knappast huvudkonferensen ens. Och rysk press tycks ha hunnit bli lika blasé som sina västerländska kolleger.

När vi försökte hålla presskonferens i ESK-konferensens lokaler, för övrigt ett mycket vackert palats från 1740-talet, kom inte en enda journalist...

Vi var 110 kvinnor från Sovjet, USA och Europa (mest nord och öst) som under två dagar, 24-25 september, intensivt diskuterade "Kvinnor och mänskliga rättigheter", och kom fram till en gemensam deklaration som vi överlämnade till den officiella konferensen.

A la Greenpeace

Förmodligen hade det behövts en mer utmanande framställning av våra krav, à la Greenpeace. Moskva är ju fullt av dramatik och oväntade utspel i dessa tider, en beskedlig kvinnodelegation göra sig icke besvär.

Den Sovjetiska kvinnokommittén stod som inbjudare till seminariet, men höll sig för övrigt helt tillbaka i diskussionerna. Ja, även tågordningen, ordförandeskap och ämnen att diskutera överlämnades till deltagarna att avgöra. Honnörsordet Demokrati svävade som en örn över våra huvuden. Det blev både lite löjligt och lite rörande.

När en viss förvirring och rörighet hade lagt sig kom vi igång bra. Olika ordföran-

den utsågs till de olika passen, långa anföranden byttes mot ordväxlingar som hettade till ordentligt ibland, efter varje "förstagångstal" blev det möjligt att kommentera, och så vidare.

Diskussionerna rörde sig kring ämnen Kvinnor och arbetsmarknaden, Kvinnor i politiken, Kvinnor i den demokratiska processen, Kvinnostereotyperna, statliga och icke-statliga mekanismer som reproducerar diskriminering av kvinnor.

Diskriminering

Starkast intryck gjorde kvinnorna från de olika sovjetiska delrepublikerna, några redan självständiga, andra på väg att förklara sig självständiga. De berättade om sina känslor av diskriminering gentemot centralmakten. Håpna lyssnade vi till alla anklagelser från Azerbajdzjan, Georgien, Armenien, från Sydossetien, Kazakstan, de baltiska staterna med flera.

Från tidigare internationella möten minns jag mest kvinnorna från Tredje Världen som framförde liknande anklagelser. Man inte bara anar utan kan tydligt se den framstormande nationalismen, kanske lite på gott, men mycket på ont, tror jag.

De verkliga förlorarna blir återigen kvinnorna och barnen. Många av dem redan hemlösa och flyktingar i sina egna länder på grund av de etniska konflikterna. Kvinnor vill vara lojala med sina stridande män, samtidigt som de själva förlorar allt mer av tidare rättigheter och möjligheter.

Det blev till slut så att kvinnorna från öst avkrävde oss från väst våra "recept" för jämställdhet, kvinnofrigörelse, ja till och med ordet feminism nämndes.

Den dubbla arbetsbördan har länge känts

Alefina Fedilova, Sovjetiska Kvinnokommitténs ordförande hälsar seminariedeltagarna välkomna

Alefina Fedilova t.v. och Tamara Dudko, parlamentsledamot från Vitryssland

Kärt återseende med Xenia, organisatör och animatör av den stora fredsmarschen till Minsk 1982, där Erni Friholt, t.v. på bilden också deltog

så svår att även förslag på större frihet för kvinnor att få stanna hemma med sina barn, framfördes.

De amerikanska kvinnorna kände sig otåliga, ville gå vidare. "Vi kan inte jämt och ständigt börja från scratch", som någon sa. Men de kvinnor vars verklighet nu förändras i stor hast, har inte många fora att gå till med sina farhågor, sina klagomål.

På den stora konferensen togs kvinnornas problem knappast upp alls. Det fanns en resolution från Kanada och Finland

som handlade om minoritetsfolkens kvinnor och den diskriminering de är utsatta för. Runt det stora ESK-bordet satt omkring 50 män och 4 eller 5 kvinnor... Även den svenska delegationen bestod enbart av män. Som observatörer fanns Ingela Mårtensson (fp) och Birgitta Hambreus (c) på plats.

Som skottspolar

De båda kom till vår kvinnokonferens för att lyssna och Ingela sprang sedan som en skottspole mellan konferenserna för att förmedla budskap och råd. Danmark hade en kvinnlig delegat på ESK-konferensen, hon företrädde Danska Kvinnors Nationalråd och bevakade också vår konferens. Danskorna berättade för övrigt hur de byggt upp sitt råd och hur de arbetade. Doloris från USA erbjöd hjälp i form av kurser för småföretagare: "Att starta eget".

Den bistra vardagsverkligheten gjorde sig gång på gång påmind under konferensens gång. Medan jag satt ordförande fick jag ta emot en petition av ett gammalt par från Moldavien. De hade tyst smugit sin in i konferenslokalen och väntat på ett till-

fälle att lämna fram sin skrivelse. Den handlade om sonen som blivit bortförd, tagen av KGB, som de trodde. Kvinnokommitténs ordförande Alefina berättade att de dagligen tar emot ett flertal brev och besökare som framför liknande anklagelser.

Men det kan också handla om svåra bösättningsproblem, avhysningar, arbetslöshet, med mera. Kvinnorna vet inte vart de ska vända sig, kommitténs tidigare rätt att utse kvinnliga ledamöter till det sovjetiska parlamentet upphör i och med den nya författningen. Nu måste alla gå via något parti. Kvinnosammanhållningen kommer att bli lidande av denna nyordning, tyckte de flesta. Och det kommer att bli färre kvinnor i de beslutande församlingarna. Parlamentsledamoten Rachmanova efterlyste en "Kvinnliga parlamentarikers förening".

Männens syn

Vad är det vi ser omkring oss idag? frågade hon. Det är männens syn på allt och männens makt som utövas. Vi kvinnor får fortsätta att stå i kö efter mat.

I vårt dokument påtalar vi den stora

skillnaden mellan kvinnors rättigheter enligt lagen och dess praktiska tillämpning. Vi säger också att civilisationens framsteg lider svår brist på kvinnors perspektiv och kvinnors bidrag. Och att det finns ett omedelbart behov av kvinnors gemensamma ansvar och gemensamma lösningar för vår gemensamma framtid. ESK-starterna uppmanas att i högre utsträckning samarbeta med icke-statliga organisationer (NGOs) för att komma åt och förstå kvinnors förändrade behov i en värld stadd i snabb förändring.

Nätverksbyggande, nya möten, information att skicka till varandra, ja, de gamla beprövade metoderna från kvinnorörelser världen över togs fram, dammades av och kändes riktigt fräscha igen. När någon av de yngre talade sig varm för en världsomspännande kvinnotidning, suckade dock Marlene från Berlin djupt. Hon har just fått vara med om att lägga KDV:s tidning Women of the Whole World i graven.

Många nya möten är redan planerade. Vi fick ihop ett helt kalendarium fram till juni 1992. Till exempel ska den Tredje Internationella Kvinnokonferensen på temat Säkerhet och Samarbete i Europa (WCSE-III) hållas i Bryssel den 7-8 mars 1992. *

AUGUSTA TONNINGS FOND

DET ÄR ÅTER DAGS

ATT SÖKA STIPENDIUM FRÅN
AUGUSTA TONNINGS VILOHEMSFOND

Stipendiet kan sökas av enskilda
eller grupper av kvinnor.

Medlemsskap i SKV är en förutsättning
för att få pengar ur fonden.

Fondstyrelsen kan i undantagsfall frånga denna
princip, om ansökan avser ett ändamål som ligger
nära SKVs stadgar

och därför verkar angeläget att stödja.
Minst fem och högst tio stipendier delas ut.

Ansökan ska vara fondstyrelsen tillhanda
senast den **1 januari 1992** och ska innehålla en
redogörelse för ändamålet med det sökta stipendiet.

Varje stipendiat skall senast 1 år efter erhållet
stipendium avge skriftlig rapport till fondstyrelsen.

Ansökan skickas till:
Svenska Kvinnors Vänsterförbund
Linnégatan 21 413 04 Göteborg

GESUNDASTUGAN

VÅR EGEN PÄRLA I HJÄRTAT AV DALARNA

Stugan är ledig ännu några veckor 1992, även
vinterveckor. Men glöm inte att där är lika vackert
också på sommaren.

SKV-stugan ligger på höjden upp emot Gesun-
daberget, med härligt fritidsområde.

Skidbackar, elljusspår, bärmarker och strövom-
råden på gångavstånd.

Bad i Siljan på cykelavstånd. Sollerön är en se-
värdhet i sig. Mora med Zorngården en annan.

Fäbodar — både brukade och omgjorda till mysiga,
naturskönt belägna kaféer — eller utsiktsplatser.

Stugan är utrustad med fyra fasta bäddar i två
rum. Två extrabäddar finns, som kan placeras i
storstugan.

Lättkött kök med kyl och frys. Dusch och toa-
lett, allt med kallt och varmt vatten. Det enda du
behöver ta med är sänglinne och handdukar.

Hyra per vecka är 1 250 kronor för medlemmar.

Ring Evy Andrén, tel: 031-47 40 02.
Helst mellan 8.30 - 10.00
eller **SKVs expedition**, Göteborg,
tel: 031-14 40 28, mellan 10.30-15.00

SKV-seminarium i Stockholm

I stora salen en trappa upp på Skeppsholmens folkhögskola, berättade kvinnor från östländerna (det enda land som inte representerades var Polen, de var upptagna av valet), om sin mycket förändrade och omtumlande tillvaro. Under tre dagar, den sista helgen i september, lyssnade vi svenska och norska kvinnor till dem, och de lyssnade till oss.

Inbjudna var också Tarja Cronberg från Danmark och Berit Ås från Norge. Deras intressanta inlägg får tyvärr inte plats i denna rapport, men vi återkommer till dem i ett senare nummer.

Berit Ås höll ett brandtal om kvinnors styrka. Lita inte på att männen för er talan, sa hon bland annat

Mycket har vi gemensamt, bland annat att män i alla länder har svårt att lämna plats för oss kvinnor. Det verkar inte vara någon skillnad (då det verkligen gäller), vare sig man kallar sig för socialist eller är för de fria marknadskrafterna.

Sverige är i många ögon det problemfria och mest utvecklade landet i Europa. Speciellt vi kvinnor anses ha nått jämställdhet, och antas bemötas med respekt från samhällets sida. Chocken var uppenbar hos våra gäster, när Christina Folke från ROKS berättade om våld mot kvinnor och barn i Sverige, om incest och misshandel. Sådant trodde de bara förekom i deras länder.

Men ändå är våra problem bara en bråkdel av deras. Om de blev bestörta över vad som händer här, var det inget mot vad vi kände inför deras situation.

Efter att under lång tid ha varit avskärmade från grannländerna, känt sig så ensamma med sina problem, var det mycket kvinnorna behövde berätta. Och det viktiga för dem var att få hjälp från oss, att skapa kontakter mellan våra kvinnoförbund.

I deras kaos av omvälvande förändringar, där maktskiftena är en befrielse från diktatoriskt styra och maktmissbruk, ligger också stora risker i att människor som varit förtryckta sparkar neråt, och lägger skulden på dem som ingen skuld har. De nationalistiska intoleranta strömningar som nu växer, visar en sådan sida. Och vad gäller kvinnans ställning, så höjs återigen röster som vill förpassa henne till att bli en "lydig hustru", vars enda uppgift är att ta hand om man och barn. Och att Gud (han är ju man), är den som bestämmer.

Man märker en stor oro inför framtiden när kvinnorna berättar, men också beslutsamhet. Samtliga länder har enorma problem, och mycket **måste** göras, och kvinnorna vet att mycket beror på dem i utvecklingsprocessen.

I samtliga länder pressas kvinnorna tillbaka från ledande poster, arbetslösheten ökar, och det är kvinnorna som först avskedas. Deras löner ligger en tredjedel under vad männen tjänar.

Fattigdomen i de flesta östländerna är mycket stor, i en del är det fråga om rena svälten. I Vitryssland har kvinnorna startat välgörenhet och tar alla krafter i anspråk för att lindra nöden, främst för de gamla och de unga barnfamiljerna. Det handlar om att överleva.

I Ukraina står döden bokstavligen i dörren. Katastrofen i Tjernobyl 1986 skördar sina offer. Många barn föds missbildade, eller dör direkt efter födelsen. 20 procent av Ukrainas inkomster kom innan katastrofen från skogen. 250 000 hektar skogsmark är nu förstörd.

Detta är en ekonomisk katastrof, och många tvingas tigga för sitt uppehälle.

I det förra DDR är bitterheten bland kvinnorna stor. Illusionen om en bättre tillvaro efter murens fall har just visat sig vara illusioner. Sammanslagningen av länderna tvingas det förra DDR betala, och de behandlas som andra klassens medborgare. Många av kvinnornas tidigare rättigheter tas nu ifrån dem. Staten bidrar inte längre med pengar till daghem, 30 procent har redan tvingats stänga. Arbetslösheten ligger på 30 procent. Av 9 miljoner arbetsföra människor är 1 miljon utan jobb. 1 1/2 miljon går på korttidskontrakt, och 1 miljon är förtidspensionerade. Hyrorna har ökat 5-6 gånger. Nu höjs också röster att kvinnor ska stanna hemma och ta hand om man och barn.

I de baltiska staterna, liksom i Tyskland är man bekymrad över de nationalistiska strömningarna, de nyfascistiska tendenserna.

I Estland pågår för närvarande en debatt om vilka som är estlandare eller inte. Främlingshatet sprider sig.

Vad alla kvinnorna talade om, var att arbeta för att stärka demokratin i sina länder. I den processen ansåg de att kvinnorna var mycket viktiga.

För närvarande har högerkrafterna tagit över, främst bland männen, där konkurrens och de fria marknadskrafterna är vad man eftersträvar. Många röster höjs för att gå med i EG.

Men efter att ha blivit kvitt Moskva, påpekar de att de inte önskar komma under oket av Bryssel. Istället välkomnar de ett närmande till Norden. De längtar efter att

få tala fritt, "normalisera samhället", som de uttrycker det. Kvinnorna talar om vikten att stärka de mänskliga rättigheterna.

För det är just mänskliga rättigheter kvinnorna säger saknas i deras länder. En kvinna från Lettland berättar om kvinnornas och barnens situation. Många kvinnor är ensamma med sina barn. Prostitution och alkoholism växer. Många utomäktenskapliga barn föds och uppfattas som "gökungar" av samhället.

Nyligen gjordes en undersökning på barn mellan 9 och 11 år. Man frågade barnen om deras liv, hur de mårde och hur de levde.

Många svarade att de saknade omtanke från de vuxna, de saknade omvårdnad, kärlek och närhet.

— Det saknas ett engagemang för barnen från samhällets sida, sa en kvinna. Inget civiliserat land skulle behandla sina barn så.

I Tjeckoslovakien finns inga lagar mot kvinnodiskriminering. I det sammanslagna Tyskland vill man kriminalisera abort. I Vitryssland finns bara en kvinnlig representant i parlamentet kvar. I samtliga länder pressas kvinnorna tillbaka, och i samtliga länder står svälten för dörren.

Men, som en kvinna sa, i krisen ligger också fröet till kraft och handling. Från att tidigare helt ha blivit styrda av partiet, står de nu ensamma i nöden.

Många progressiva kvinnorörelser har bildats, där man går samman och hjälps åt. För man vet att ingen annan kommer att kämpa för deras, de gamlas och barnens plats i samhället.

Vår gästföreläsare, den norska professorn Berit Ås höll ett brandtal om just detta. Att kvinnor måste lita till sina egna kunskaper för att kunna skapa ett demokratiskt samhälle där alla får plats och har samma värde.

Hon drog många goda exempel från vår egen kvinnohistoria.

Men det är *nu* vi, vi som ses som ett föredöme av våra systrar i öst, på alla sätt måste stödja dem. Dels genom att påverka regeringen att stödja östländerna ekonomiskt, att själva bidra så gott vi kan med pengar, och att utveckla vårt samarbete. *

— När man i Tyskland idag, försöker fösa oss kvinnor tillbaka till spisen, är detta ett hån mot alla framsteg som vi kvinnor kämpat oss till i DDR. Vi har ingenting att säga till om längre, säger en representant från Förbundsrepubliken.

Det fanns mycket att tala med varandra om då föredragen var slut. Här knöts många band. Vi jämförde och berättade om vår vardag, vår glädje och våra bekymmer.

Kaya Ålander underhöll, och med sin humor och sin fantastiska röst, gjorde hon den sista kvällen till en uppsluppen och glad fest.

Kaya ansträngde sig verkligen att hitta flera nationers folksånger på sin repertoar. Här sjunger hon en finsk visa för Tarja Cronberg.

Redaktionen ber om ursäkt

I det förra numret av Vi Männskor, i samband med Hjördis Levins historiska artikel om kvinnornas rösträttskamp, ställde vi två frågor, som var menat att samtliga riksdagspartiers kvinnoutskott skulle besvara.

Av ett misstag (den mänsliga faktorn, som ibland kan slå slint), kom Miljöpartiets svar inte med. Det är inte så — som har framkommit från en del håll — att Vi Männskor har dödförklarat Miljöpartiet. Vi är uppriktigt ledsna över fadäsen, och försöker nu gottgöra oss genom att i efterskott publicera Miljöpartiets svar, även om de inte under denna mandatperioden kan uppfylla sina föresatser.

1. Hur tänker miljöpartiet agera angående de ökande löneklyftorna mellan kvinnor och män?

Det handlar främst om att arbeta för en annorlunda arbetsvärdering. Det är inte fel att det är mest kvinnor som arbetar med vård och omsorg. Felet är att de inte får utbildning, utveckling, löner och arbetsvillkor i övrigt som är jämförbara med de som gäller inom andra områden. Det är heller inte fel att män blir ingenjörer. Felet är att deras utbildning är alltför enkelriktad och att de tillåts leva i föreställningen att tekniker är samhällets stöttepelare!

I miljöpartiet anser vi att allt arbete som har med vård och omsorg med människor och miljö skall värderas upp, kraftigt, eftersom det handlar om vår överlevnad på lång sikt. I alla sammanhang, där detta kommer på tal kommer vi alltså att hävda att det är viktigare att vårda det levande än att ta hand om döda maskiner!

Ytterst är detta en fråga om att ifrågasätta den manliga normen, som fortfarande i hög grad styr vårt samhällsliv. Kvinnorna har gått ut i arbetslivet på männens villkor, men vi är inte män och på ett område så är vi underlägsna de flesta män: Vi talar inte lika mycket och lika ofta som män om hur duktiga vi är. Både kvinnor och män måste skaffa sig en realistisk självuppfattning. Föräldrar, barnomsorg och skola bör tillsammans arbeta för att bygga upp denna hos barn och ungdom.

2. Hur tänker miljöpartiet agera angående den försämrade kvinnohälsan?

Det handlar också om synen på kvinnors arbete, vår berömda tålmodighet, fördragsamhet, noggrannhet som liksom vår ansvarskänsla utnyttjas i arbetslivet. Därför hamnar vi och tenderar att fastna i monotona, ensidiga jobb inom såväl industri som service och kontor. Här måste vi själva bli bättre på att ta olika signaler från vår egen kropp på allvar. Vi måste säga ifrån, och kräva att förslitningsskadorna tas på allvar och accepteras som arbetsskador, vilket ofta inte är fallet idag!

I Miljöpartiet vill vi gärna hjälpa till med detta.

För att bryta utvecklingen vill vi först och främst ha sex timmars arbetsdag. Vidare arbetar vi för att arbetsmiljö och arbetsorganisation förändras, så att var och en får uppleva en större helhet, mer variation liksom mer inflytande i arbetet.

Ansvar och befogenheter skall föras så långt ut i organisationen som möjligt. Vi vill se mer av arbete i grupper där hela gruppen tar ansvar för hela arbetsprocesser i stället för att man enligt löpande band-principen ensam har hand om en enda liten detalj och aldrig får chans att se helheten. Vi vill att alla skall kunna utvecklas i sitt arbete både genom kontinuerlig fortbildning och genom att rotera mellan olika arbetsuppgifter i den takt och på det sätt man själv varit med och bestämt.

Silkesmask- odling i Dong Minh

Text och bild:
Annika Johansson

Dong Minh är en kustby i Thai Binh-provinsen, fyra timmars bilresa syd-öst om Hanoi. För hundra år sedan bodde här bara spridda grupper av fiskarfamiljer på den av havsvatten saltindränkta jorden. Men i takt med att befolkningen ökade, växte behovet av ny åkerjord.

I omgångar har nya invandrargrupper bosatt sig i kustrakterna vid Röda Flodens mynning. I en vis kamp mot havet har de kämpat sig till några hektar om året av ny åkerjord. Vallarna mot den långgrundna Kinesiska Sjön förskjuts gradvis utåt, ständigt hotade av de regelbundet återkommande stormar som härjar vid kusten. Dong Minh är i dag en medelstor kommun på 7 000 invånare i denna den mest folktäta av Vietnams provinser.

Klimatet bra för mullbärsträd

I Dong Minh är huvudnäringen risodling och fiske. Men sedan länge har man också fött upp silkesmaskar som binäring. Jord- och vattenförhållandena i Dong Minh är förmånliga för att odla mullbärsträd, vars blad är silkesmaskarnas mat.

Under kollektivjordbrukets dagar bedrevs all produktion inom kollektivets ram. Idag har man återgått till familjeekonomi i Vietnam och både risodling, fiske och annan produktion i Dong Minh sker nu inom familjen eller i grupper av familjer som går samman på frivillig basis.

För två år sedan bildades på initiativ av den lokala kvinnoföreningen en sådan grupp för silkesmaskuppfödning. 15 familjer är med, och i de flesta fall är det kvinnorna i familjen som har ansvar för verksamheten.

Ledaren för gruppen är Lai Thi Tuyet, en kraftfull, glad kvinna i 45-årsåldern. Jag träffar gruppen vid ett möte hemma hos Tuyet i Dong Minh i oktober i år. I det lilla rummet med vitkalkade väggar sitter kvinnorna tätt ihop på familjens säng och på golvet längs väggarna. Stämningen och ljudnivån är hög när vi kommer in i rummet. Tuyet bjuder lugnt och bestämt till ordning och mötet börjar. Jag blir presenterad som en syster från Sverige och får via min tolk höra om hur arbetet går till.

Gruppen har tecknat ett kontrakt med det statliga silkesmaskspinneriet i Thai Binh. Det är samma uppköpare som under kollektivets dagar, skillnanden är att det nu är odlarna själva som förhandlar med uppköparen om produktion och priser. Jag frågar om de tycker att det är bättre nu än under den kollektiva ordningen. En livlig diskussion bryter ut på vietnamesi-

Larverna läggs i runda korgar, och matas med blad från mullbärsträd

ska, och jag förstår av tolken att meningarna är många men att i stort tycker alla att det är bättre nu — de bestämmer själva hur mycket de vill producera och kan organisera produktion och leveranser på ett effektivare sätt än förr. Är det inga nackdelar, frågar jag. Vi har mer jobb nu, säger Tuyet; vi kvinnor har det svårare än förr att få tiden att räcka till nu när familjerna själva måste få ekonomin att gå ihop.

Varje månad kommer spinneriets bil från Thai Binh och hämtar skörden av de ovala, lila silkesmask-kokongerna. Kokongerna spinnes till otroligt tunna trådar som vävs till ett vackert sidentyg i stora, gammaldags vävstolar av kinesiskt märke.

I utbyte mot kokongerna lämnar spinneriet små papperspåsar med importerade japanska silkesmask-ägg till kvinnogruppen. Äggen kläcks efter några dagar och larverna läggs på stora, runda korgar placerade ovanpå varandra i en sinnrik ställning - 6 till 7 korgar kan på så sätt rymmas på ett begränsat utrymme inne i vardagsrummet.

Larverna matas med mullbärsträdets gröna blad. Det största problemet just nu är en sjukdom på mullbärsträdet, berättar Tuyet - bladen är lite gula och skorviga, maskarna och kokongerna blir små och måste gå till andrasortering.

Lättsköta silkesmaskar

Men bortsett från detta så går det bra med uppfödningen, säger hon. Silkesmaskar är mindre utsatta för vädrets makter än riset, som ofta drabbas av översvämning eller torka. Silkesmaskarna kan ge flera gånger högre inkomst än riset per ytenhet — det är arealen för mullbärsträdsodlingen som räknas. Varför odlas inte mer mullbärsträd och mer silkesmaskar om det är så lönsamt, undrar jag. Det är bara viss sorts jord som passar för mullbärsträdsodling, säger Tuyet, och dessutom är marknaden begränsad.

Men fick vi arrendera mer jord av kommunen och fick mer krediter för investering i nya odlingar och utrustning, så skulle vi kunna utöka gruppen till åtminstone 40 familjer,

fortsätter hon. Silkesmaskarna är lättsköta, barn och gamla i familjen kan hjälpa till, det är inte som med riset eller fisket som är tungt arbete.

Kommunen har erbjudit sig arrendera ut ytterligare mark till gruppen. Arrendet betalas med den skörd av potatis och jordnötter som odlas mellan mullbärsträden.

Men problemet är att få lån. Kommunen kan just nu inte erbjuda några, och räntan på de krediter som spinneriet erbjuder är visserligen inte orimligt hög — mellan 8 och 10 procent per månad — men innebär ändå en för stor risktagning innan produktionen kommit igång.

Ger krediter

Provinsens kvinnoförening har startat ett projekt för att stödja kvinnogrupper som vill ägna sig åt silkesmaskuppfödningen, grisuppfödning eller andra liknande småskaliga aktiviteter. Man ger krediter på ett par hundra kronor som ska betalas tillbaka efter ett halft till ett år till 3-5 procent ränta.*

Samtidigt med krediterna hjälper kvinnoföreningen grupperna med organisation och teknisk rådgivning. Det är stor efterfrågan på projektstöd från kvinnogrupper runt om i provinsen och hittills har erfarenheterna varit positiva. Kvinnor är bättre på att betala tillbaka än män, säger Tuyet. Ett stort problem är dock inflationen som urholkar värdet på pengarna - ett problem som kvinnogrupperna i Thai Binh delar med resten av landet. ✕

• • • • •
* SKV har skänkt 5 000 kronor till Thai Binh's kvinnoförening.

• Bidraget från SKV ska användas till kreditgivning för silkesmaskuppfödning i några andra kommuner.

• Vill du hjälpa till, så sätt in pengar på insamlingskontot: 5 13 23-4.

• Skriv silkesmaskuppfödning på talongen.

• • • • •

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4

**Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
Tel: 08-640 92 05
(Tisdag och torsdag 13.00 -15.00)**

**Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-14 40 28
(Måndag-fredag 10.00 -15.00)**

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är:

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval — mot krig och imperialism — krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia:

1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet.

År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, (Womens International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 138 anslutna organisationer i 124 länder. KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd, samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV-avdelningar

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel: 0563/802 32

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Boden
Marianne Soutukorva
Rädisvägen 6
961 48 Boden
Tel: 0921/723 77

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Grytölvägen 24
612 00 Finspång

Forshaga-Kil
Ingela Ahlberg
Prästbol PI 7003
665 00 Kil
Tel: 0554/153 07

Centrala avd i Göteborg
Evy Andrén
Baryongatan 4
421 38 Västra Frölunda
Tel: 031/47 40 02

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel: 031/25 31 65

Göteborg Bjurslätt
Harriet Engman
Långströmshagen 50 A
417 25 Göteborg
Tel: 031/53 66 96

Gävle
Elsa Kontturi
Kapellvägen 5
804 26 Gävle
Tel: 026/19 19 57

Karlshamn
Sonia Karlsson
PI 1049
290 72 Asarum
Tel: 0454/291 00

Karlstad
Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghäll
Tel: 054/51 39 15

Katrineholm
Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel: 0151/122 00

Kramfors
Marie Sölvebring
Svanö 1764
870 40 Lunde

Linköping
Sonja Wahlstein
Eklundsgatan 5
582 63 Linköping
Tel: 013/13 08 48

Luleå
Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel: 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel: 046/20 08 22

Malmö
Anna Landberg
Bildesgatan 1
211 57 Malmö
Tel: 046/23 40 76

Mölnadal
Gunhild Johansson
Storgatan 26
431 31 Mölnadal
031/2771 04

Olofström
Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel: 0454/400 77

Orust
Erni Friholt, vice ordf.
Stocken 2127
440 80 Ellös
Tel: 0304/512 15

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel: 0911/372 76

Skellefteå
Barbro Viklund
Fäbrogatan 5
931 56 Skellefteå
Tel: 0910/88547

Spånga
Elice Mellgren
Hinderstorpshagen 33
163 72 Spånga
Tel: 08-761 16 37

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms innerstad och norra förorter
Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel: 08/41 46 51

Stockholms södra förorter
Eva Danielsson
Mariestadsvägen 8
121 50 Johanneshov
Tel: 08/49 57 00

Umeå
Katarina Sandström
Klaverstaket 32
902 57 Umeå
Tel: 090/12 17 38

Uppsala
Anneli Granholm
Stenhagen 73 A
752 60 Uppsala
Tel: 018/46 97 00

Förbundsordförande:
Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel: 054/18 99 61

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi Mänikor:

Helår: 120 kr

Stöd: 200 kr

Gåvo: 100 kr

Namn

Adress

Postnummer/ort

Porto

vi människor

prenumeration

Barnängsgatan 23

116 41 STOCKHOLM

VI MÄNSKOR behövs PRENUMERERA!

Fyll i kupongen så vidarebefordrar vi den till din lokalavdelning.

- ☐ Jag är intresserad och vill veta mer om SKV
☐ Jag vill bli medlem i SKV

Namn

Gatuadress

Postadress

Telefon

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Viktoriahuset

Linnégatan 21

413 04 GÖTEBORG